

SUBJEKTI ALIMENTACIJSKOG POSTUPKA U HRVATSKOM I MAKEDONSKOM PRAVU

Sladana Aras, dipl. iur.*

UDK 347.635.3(497.5:497.17)

Pregledni znanstveni rad

Primljeno: rujan 2010.

Cilj rada jest analizirati subjekte alimentacijskog postupka u hrvatskom i makedonskom pravu.

U tom je kontekstu provedena analiza odredaba o međunarodnoj, internoj, stvarnoj i mjesnoj nadležnosti te sastavu suda u hrvatskom i makedonskom alimentacijskom parničnom procesnom pravu. Razmatra se, također, procesnopravni položaj i zastupanje različitih kategorija parnično (ne)sposobnih stranaka u postupku. Pritom se posebna pozornost posvećuje procesnopravnom statusu i zastupanju stranih državljana. U posljednjem dijelu rada raspravlja se o različitostima u uređenju procesnih funkcija i ovlasti centra za socijalnu skrb prema Obiteljskom zakonu Republike Hrvatske te Zakonu za semejstvo Republike Makedonije.

Ključne riječi: alimentacijski postupak, nadležnost suda, sastav suda, parnična sposobnost, zastupanje, centar za socijalnu skrb

1. UVOD

U Obiteljskom su zakonu Republike Hrvatske¹ alimentacijski postupci uređeni primjenom dviju metoda. Najprije su izdvojena pravila koja su zajednička za sve obiteljske sudske postupke – parnične, izvanparnične i ovršne (uključujući i postupke osiguranja) (čl. 263. – 273. ObZRH), da bi zatim za obiteljskopravne alimentacijske postupke bila statuirana određena posebna pravila (čl. 300. – 305.d ObZRH). Supsidijarno se u ovim obiteljskopравnim postupcima

* Sladana Aras, dipl. iur., asistentica Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Trg maršala Tita 14, Zagreb

¹ Obiteljski zakon Republike Hrvatske iz 2003. godine (Narodne novine, br. 116/2003, 17/2004, 136/2004, 107/2007; dalje u tekstu: ObZRH).

primjenjuju odredbe Zakona o parničnom postupku Republike Hrvatske² (nov. čl. 264. ObZRH). U alimentacijskim sporovima s međunarodnim obilježjem primjenjuju se i odgovarajuće odredbe Zakona o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima³ kojima je u Republici Hrvatskoj većim dijelom kodificirano međunarodno privatno i procesno pravo.

Sedes je materiae makedonskog obiteljskog alimentacijskog parničnog procesnog prava u Obiteljskom zakonu (*Zakon za semejstvoto*).⁴ U tim se postupcima primjenjuju odredbe Zakona o parničnom postupku (*Zakon za parničnata postapka*) Republike Makedonije⁵, ako ZSRM-om nije drukčije određeno (čl. 222. ZSRM).⁶ U alimentacijskim sporovima s međunarodnim obilježjem primjenjuju se i odgovarajuće odredbe Zakona o međunarodnom privatnom pravu Republike Makedonije.⁷

² Zakon o parničnom postupku Republike Hrvatske (Narodne novine, br. 53/1991, 91/1992, 112/1999, 88/2001 – vidi čl. 50. Zakona o arbitraži, 117/2003, 88/2005 – vidi čl. 129. Zakona o izmjenama i dopunama Ovršnog zakona, 2/2007, 96/2008 – vidi odluku USRH od 20. prosinca 2006. i 9. srpnja 2008., 84/2008, 123/2008; dalje u tekstu: ZPPRH).

³ Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima Republike Hrvatske (Narodne novine, br. 53/1991; dalje u tekstu: ZRSZRH). To je bivši savezni Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima iz 1982. godine (Službeni list SFRJ, br. 43/1982, 72/1982; dalje u tekstu: savezni ZRSZ) koji je hrvatskim Zakonom o preuzimanju Zakona o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima od 26. lipnja 1991. godine (Narodne novine, br. 53/1991) pretočen u hrvatsko zakonodavstvo.

⁴ Obiteljski zakon (*Zakon za semejstvoto*) Republike Makedonije iz 1992. godine (Službeni vesnik RM, 80/1992, 9/1996, 19/2000 – vidi odluku USRM-a (U.br. 149/1999), 18/2001 – vidi čl. 257. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima (*Zakon za sopstvenost i drugi stvarni prava*), 79/2001 – vidi odluku USRM-a (U.br. 15/2001), 38/2004, 60/2005 – vidi odluku USRM-a (U.br. 50/2005), 33/2006, 84/2008; dalje u tekstu: ZSRM). U Službenom vesniku RM, br. 83/2004 objavljen je pročišćeni tekst Obiteljskog zakona (*Zakon za semejstvoto*) Republike Makedonije.

⁵ Zakon o parničnom postupku (*Zakon za parničnata postapka*) Republike Makedonije iz 2005. godine (Službeni vesnik RM, br. 79/2005, 110/2008; dalje u tekstu: ZPPRM).

⁶ U ZSRM-u alimentacijski su postupci uređeni primjenom dviju metoda. Najprije su izdvojena pravila koja su zajednička za sve obiteljske sudske postupke (čl. 222. – 227. ZSRM-a), a zatim su za obiteljskopravne alimentacijske postupke statuirana posebna pravila (čl. 274. – 279. ZSRM-a). Konačno, predviđeno je da se odredbe ZPPRM-a primjenjuju u svim obiteljskopравnim postupcima, ako ZSRM-om nije drukčije određeno (čl. 222. ZSRM-a).

⁷ Zakon o međunarodnom privatnom pravu Republike Makedonije iz 2007. godine (Službeni vesnik RM, br. 87/2007; dalje u tekstu: ZMPPRM). Republika Makedo-

Subjekti su alimentacijskog postupka u hrvatskom i makedonskom pravu sud, stranke te centar za socijalnu skrb. Pritom su procesne funkcije i ovlasti centra za socijalnu skrb u tim postupcima različito uređene u hrvatskom te makedonskom alimentacijskom parničnom procesnom pravu.

Procesne funkcije te ovlaštenja centra za socijalnu skrb u obiteljskim sudskim postupcima općenito, odnosno u alimentacijskim postupcima posebno, uređena su u posebnoj glavi ObZRH "Sudjelovanje centra za socijalnu skrb" (nov. čl. 274. – 279. ObZRH). Centar u alimentacijskim postupcima može sudjelovati trojako – kao specifični umješač, kao zastupnik određenih stranaka te kao pomoćno sudsko tijelo. Pritom su Zakonom o izmjenama i dopunama Obiteljskog zakona Republike Hrvatske iz 2007. godine⁸ izvršene određene intervencije u odredbe o sudjelovanju centra za socijalnu skrb u postupku.

ZSRM ne sadržava općenite odredbe o sudjelovanju centra za socijalnu skrb u svim obiteljskim sudskim postupcima, već pojedinim odredbama uređuje njegov procesni položaj i ovlasti prilikom adhezijskog odlučivanja o pitanjima skrbi o djetetu te njegovu uzdržavanju. Pritom se centar za socijalnu skrb, prema ZSRM-u, može javiti i kao ugovorni (dobrovoljni) zastupnik određenih stranaka u alimentacijskom postupku.

Zakonsko uređenje subjekata alimentacijskog postupka otvara određena načelno teorijska, ali i implementacijsko-praktična pitanja, među ostalim ona koja se tiču: – postavljanja posebnog skrbnika prema odredbama ObZRH te ZSRM-a parnično nesposobnim strankama; – postavljanja privremenog zastupnika prema odredbama ZPPRH te ZPPRM-a u slučaju kad postupak oko postavljanja (privremenog) skrbnika dugo traje; – dužnosti i ovlasti suda te centra za socijalnu skrb u slučaju neurednog zakonskog zastupanja stranog državljanina; – dužnosti i ovlasti suda i centra za socijalnu skrb u slučaju kad sud posumnja da se strani državljanin nije sposoban sam brinuti o svojim pravima i interesima; – mogućnosti primjene odredbe čl. 269. st. 1. ObZRH u odnosu na poslovno a time i parnično nesposobne strane državljanke; – pravnog položaja centra za socijalnu skrb kad u svojstvu specifičnog umješača intervenira u postupak koji nije ovlašten pokrenuti (nov. čl. 274. st. 3. i 4., nov. čl. 275. ObZRH); – pravne naravi zastupanja određenih stranaka prema ObZRH te ZSRM-u od strane centra za socijalnu skrb; – značenja povrede procesnih

nija preuzela je 1991. godine savezni ZRSZ kao Zakon Republike Makedonije koji je prestao važiti stupanjem na snagu ZMPPRM-a.

⁸ Zakon o izmjenama i dopunama Obiteljskog zakona Republike Hrvatske iz 2007. godine (Narodne novine, br. 107/2007; dalje u tekstu: ZIDObZRH 07).

pravila o sudjelovanju centra za socijalnu skrb kao umješača i zastupnika u postupku itd.

U ovom će se radu, u pokušaju da se odgovori na naznačena pitanja, razmotriti međunarodna, interna, stvarna i mjesna nadležnost (vidi *infra ad* 2. 1. 1., 2. 1. 2., 2. 1. 3. i 2. 1. 4.) te sastav suda u alimentacijskim sporovima (vidi *infra ad* 2. 2.). Razmotrit će se, također, procesnopravni položaj stranaka (vidi *infra ad* 3. 2.), a posebno parnična sposobnost te (privremeno) zakonsko zastupanje stranih državljana u tim sporovima (vidi *infra ad* 3. 2. 1.). Analizirat će se i usporediti različite procesne funkcije i ovlasti centra za socijalnu skrb u alimentacijskim postupcima prema ObZRH te ZSRM-a (vidi *infra ad* 4.).

Sud može doći u prigodu da odlučuje o uzdržavanju maloljetnog djeteta i djeteta nad kojim roditelji ostvaruju roditeljsku skrb nakon punoljetnosti⁹ u povodu posebne alimentacijske tužbe (alimentacijski spor kao glavni spor) i adhezijski uz bračni, maternitetski te paternitetski spor (čl. 300. st. 1., čl. 301. ObZRH; čl. 274., čl. 275. ZSRM-a; alimentacijski spor kao adhezijski spor). Ovdje će biti obrađena samo situacija u kojoj sud o alimentacijskom sporu odlučuje kao o glavnom sporu. Specifičnosti te procesna pravila koja se primjenjuju kad sud odlučuje o alimentacijskom sporu kao o adhezijskom sporu nisu predmet ovog rada. Osim postupaka o uzdržavanju djece, predmet ovog rada su i postupci o uzdržavanju poslovno i parnično sposobnih osoba.

U radu se pod pojmom djeteta, ako iz konteksta ne proizlazi što drugo, podrazumijeva maloljetno dijete te dijete (osoba) nad kojim roditelji ostvaruju roditeljsku skrb nakon punoljetnosti.

2. ALIMENTACIJSKI SUD

2.1. Nadležnost

2.1.1. *Nadležnost u sporovima s međunarodnim elementom*

Za određivanje međunarodne nadležnosti sudova Republike Hrvatske u alimentacijskim sporovima s međunarodnim obilježjem vrijede pravila ZRSZRH u općoj (čl. 46., čl. 52. ZRSZRH) te posebnoj međunarodnoj nadležnosti (čl.

⁹ Različito od ObZRH, ZSRM propisuje adhezijsko odlučivanje o uzdržavanju ne samo maloljetnog djeteta i djeteta nad kojim roditelji ostvaruju roditeljsku skrb nakon punoljetnosti, već i punoljetnog djeteta koje se redovito školuje nakon punoljetnosti, odnosno djeteta koje je nesposobno za rad zbog bolesti, fizičkih ili psihičkih nedostataka (čl. 274. u vezi s čl. 179. ZSRM-a).

67., čl. 68. ZRSZRH). Isto tako ZMPPRM sadržava pravila o općoj (čl. 52., čl. 59. ZMPPRM) te posebnoj međunarodnoj nadležnosti (čl. 79., čl. 80. ZMPPRM) sudova Republike Makedonije u alimentacijskim sporovima s međunarodnim obilježjem.

Opća međunarodna nadležnost suda Republike Hrvatske/Makedonije postoji ako tuženik ima u Hrvatskoj/Makedoniji prebivalište odnosno sjedište (čl. 46. st. 1. ZRSZRH; čl. 52. st. 1. ZMPPRM). Ako tuženik nema prebivalište u Hrvatskoj/Makedoniji niti u nekoj drugoj državi, postoji opća (supsidijarna) međunarodna nadležnost suda Republike Hrvatske/Makedonije ako tuženik ima boravište u Hrvatskoj/Makedoniji (čl. 46. st. 2. ZRSZRH; čl. 52. st. 2. ZMPPRM). Ako su stranke hrvatski državljani, opća (supsidijarna) međunarodna nadležnost suda Republike Hrvatske postoji i kad tuženik ima boravište u Hrvatskoj (čl. 46. st. 3. ZRSZRH).

Razlika bi između određivanja opće supsidijarne međunarodne nadležnosti prema odredbama čl. 46. st. 2. ZRSZRH i čl. 46. st. 3. ZRSZRH bila u tome što u potonjem slučaju postoji nadležnost hrvatskog suda ako tuženik ima boravište u Republici Hrvatskoj, neovisno o tome ima li prebivalište u nekoj drugoj državi (*arg. ex* čl. 46. st. 3. ZRSZRH). Također, u tom se slučaju nadležnost ne određuje samo prema teritorijalnom kriteriju (boravištu tuženika), već se uzima u obzir i personalni kriterij (državljanstvo Republike Hrvatske obiju stranaka).¹⁰

Pritom i prijašnje prebivalište može biti relevantno. U sporovima protiv hrvatskih državljana koji žive u inozemstvu, kamo su ih na službu ili na rad uputila državna tijela, trgovačko društvo ili druga pravna osoba opća međunarodna nadležnost suda Republike Hrvatske postoji ako su oni imali prebivalište u Hrvatskoj (čl. 52. ZRSZRH).¹¹ Isto pravilo o određivanju opće među-

¹⁰ ZMPPRM ne sadržava slično pravilo o određivanju opće (supsidijarne) međunarodne nadležnosti suda Republike Makedonije prema teritorijalno (boravište tuženika)-personalnom (državljanstvo obiju stranaka) kriteriju. Za kritiku odredbe prij. čl. 46. st. 3. saveznog ZRSZ-a (sadašnji čl. 46. st. 3. ZRSZRH) vidi Poznić, *Osvrt na neke procesnopravne odredbe Zakona o rešavanju sukoba zakona sa propisima drugih zemalja u određenim odnosima*, Pravni život, 6-7/83, str. 714 – 715, koji, čini se, nije uzimao u obzir da se prij. čl. 46. st. 2. saveznog ZRSZ-a primjenjivao u slučaju kad stranka nije imala prebivalište u SFRJ niti u kojoj drugoj državi, a odredba prij. čl. 46. st. 3. saveznog ZRSZ-a neovisno o tome je li stranka imala prebivalište u nekoj drugoj državi.

¹¹ Budući da ZRSZRH ne sadržava odredbe o osobama koje su po drugoj osnovi u inozemstvu, u doktrini je izraženo shvaćanje da treba, ako se te osobe namjeravaju vratiti u svoju zemlju, postupiti analogno kao da je riječ o osobama koje su upućene

narodne nadležnosti suda Republike Makedonije sadržano je u odredbi čl. 59. ZMPPRM-a.

Prema posebnim pravilima ZRSZRH i ZMPPRM-a u sporovima o zakonskom uzdržavanju djece posebna (supsidijarna) međunarodna nadležnost suda Republike Hrvatske/Makedonije postoji i kad tuženik nema prebivalište u Hrvatskoj/Makedoniji: ako dijete podnosi tužbu i ima prebivalište u Hrvatskoj/Makedoniji, ili ako su obje stranke hrvatski/makedonski državljani, bez obzira na to gdje imaju prebivalište¹², ili ako je tužitelj maloljetno dijete i hrvatski/makedonski je državljanin (čl. 67. st. 1. ZRSZRH; čl. 79. st. 1. ZMPPRM-a). Pritom u sporovima o zakonskom uzdržavanju djece sud Republike Hrvatske/Makedonije elektivno je nadležan ako tuženik ima imovinu u Hrvatskoj/Makedoniji iz koje se može naplatiti uzdržavanje (čl. 68. ZRSZRH; čl. 80. ZMPPRM-a).

Posebna (supsidijarna) međunarodna nadležnost suda Republike Hrvatske u sporovima o zakonskom uzdržavanju, osim sporova o zakonskom uzdržavanju djece, postoji i kad tuženik nema prebivalište u Hrvatskoj ako je tužitelj hrvatski državljanin i ima prebivalište u Hrvatskoj (čl. 67. st. 2. ZRSZRH). Međutim, ZMPPRM za ovu kategoriju sporova o zakonskom uzdržavanju ne sadržava odredbu o određivanju posebne (supsidijarne) međunarodne nadležnosti suda Republike Makedonije prema teritorijalno-personalnom kriteriju u odnosu na tužitelja.

Nadležnost suda Republike Hrvatske/Makedonije u ovoj kategoriji sporova o zakonskom uzdržavanju postoji i ako tuženik ima imovinu u Hrvatskoj/Makedoniji iz koje se može naplatiti uzdržavanje (čl. 68. ZRSZRH; čl. 80. ZMPPRM-a). Pritom za sporove o zakonskom uzdržavanju između bračnih drugova i bivših bračnih drugova posebna (elektivna) međunarodna nadlež-

na rad u inozemstvo. Tako Poznić, *op. cit.* u bilj. 10, str. 715 – 716, u odnosu na prij. čl. 52. saveznog ZRSZ-a. Vidi kritiku takva shvaćanja u Vuković i Kunštek, *Međunarodno građansko postupovno pravo*, Zagreb, 2005., str. 58. U prilog užem tumačenju citirane odredbe u smislu potrebe za postojanjem funkcionalne veze između upućivanja na rad ili službu u inozemstvo te okolnosti da su ih uputila upravo ta tijela ili osobe vidi i Dika, Knežević i Stojanović, *Komentar Zakona o međunarodnom privatnom i procesnom pravu; Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima*, Beograd, 1991., str. 195.

¹² Međutim, kad je odredbama ZRSZRH, odnosno ZMPPRM-a nadležnost suda Republike Hrvatske/Makedonije određena pod pretpostavkom da parnična stranka ima državljanstvo Republike Hrvatske/Makedonije, ta nadležnost postoji i za osobe bez državljanstva koje imaju prebivalište u Republici Hrvatskoj/Makedoniji (čl. 51. ZRSZRH; čl. 58. ZMPPRM-a).

nost suda Republike Hrvatske/Makedonije postoji i kad su bračni drugovi imali svoje posljednje zajedničko prebivalište u Hrvatskoj/Makedoniji, a tužitelj u vrijeme suđenja i dalje ima prebivalište u Hrvatskoj/Makedoniji (čl. 67. st. 3. ZRSZRH; čl. 79. st. 2. ZMPPRM-a).

U alimentacijskim sporovima s međunarodnim obilježjem od pravila o općoj međunarodnoj nadležnosti suda Republike Hrvatske (čl. 46. st. 1. – 3. ZRSZRH) primjenjivalo bi se samo pravilo po kojemu nadležnost suda Republike Hrvatske postoji ako tuženik ima prebivalište u Hrvatskoj (čl. 46. st. 1. ZRSZRH), odnosno u sporovima protiv hrvatskih državljana koji žive u inozemstvu, kamo su ih na službu ili na rad uputila državna tijela, trgovačko društvo ili druga pravna osoba pravilo po kojem nadležnost suda Republike Hrvatske postoji, ako su oni imali prebivalište u Hrvatskoj (čl. 52. ZRSZRH) (*arg. ex*: čl. 67. st. 1. i 2. ZRSZRH). S druge strane, primjena bi pravila ZMPPRM-a o općoj međunarodnoj nadležnosti suda Republike Makedonije (čl. 52. st. 1. i 2. ZMPPRM) ovisila o kategoriji alimentacijskog spora:

(1) ako bi bila riječ o sporu o uzdržavanju djece s međunarodnim obilježjem, od pravila o općoj međunarodnoj nadležnosti suda Republike Makedonije (čl. 52. st. 1. i 3. ZMPPRM-a) primjenjivalo bi se samo pravilo po kojemu nadležnost suda Republike Makedonije postoji ako tuženik ima prebivalište u Makedoniji (čl. 52. st. 1. ZMPPRM-a), odnosno u sporovima protiv makedonskih državljana koji žive u inozemstvu, kamo su ih na službu ili na rad uputila državna tijela pravilo po kojem nadležnost suda Republike Makedonije postoji, ako su oni imali u trenutku upućivanja prebivalište u Makedoniji (čl. 59. ZMPPRM) (*arg. ex* čl. 79. st. 1. ZMPPRM-a)

(2) ako bi bila riječ o ostalim sporovima o uzdržavanju (osim sporova navedenih *supra ad* (1)), primjenjivalo bi se pravilo po kojemu nadležnost suda Republike Makedonije postoji ako tuženik ima prebivalište u Makedoniji (čl. 52. st. 1. ZMPPRM), odnosno u sporovima protiv makedonskih državljana koji žive u inozemstvu, kamo su ih na službu ili na rad uputila državna tijela pravilo po kojem nadležnost suda Republike Makedonije postoji, ako su oni imali u trenutku upućivanja prebivalište u Makedoniji (čl. 59. ZMPPRM-a), tako i pravilo o općoj (supsidijarnoj) međunarodnoj nadležnosti po kojemu ako tuženik nema prebivalište u Makedoniji niti u nekoj drugoj državi, postoji nadležnost suda Republike Makedonije ako tuženik ima boravište u Makedoniji (čl. 52. st. 2. ZMPPRM-a) (*arg. a contrario ex* čl. 79. st. 1. ZMPPRM). To je stoga što ZMPPRM, za razliku od ZRSZRH, ne sadržava za ovu kategoriju sporova odredbu o posebnoj (supsidijarnoj) međunarodnoj nadležnosti suda Republike Makedonije.

Iz odredbe čl. 67. st. 2. ZRSZRH o posebnoj (supsidijarnoj) međunarodnoj nadležnosti proizlazi, npr., da bi izvanbračni drug koji je hrvatski državljanin i ima prebivalište u Republici Hrvatskoj mogao podnijeti tužbu radi uzdržavanja hrvatskom sudu protiv izvanbračnog druga koji nema prebivalište u Republici Hrvatskoj, a koji je makedonski državljanin, dok bi prema ZMPPRH izvanbračni drug koji je makedonski državljanin i ima prebivalište u Republici Makedoniji mogao podnijeti tužbu radi uzdržavanja makedonskom sudu protiv izvanbračnog druga koji nema prebivalište u Republici Makedoniji, a koji je hrvatski državljanin, samo ako on nema prebivalište niti u jednoj drugoj državi, a pritom ima boravište u Republici Makedoniji (*arg. ex* čl. 52. st. 2. ZMPPRM-a). U tom kontekstu trebalo bi uzeti u obzir odredbu čl. 55. ZMPPRM-a prema kojoj ako u stranoj državi postoji nadležnost stranog suda u sporovima protiv državljana Republike Makedonije po kriterijima o nadležnosti kojih nema u odredbama o nadležnosti suda Republike Makedonije, ti će kriteriji biti mjerodavni za postojanje nadležnosti suda Republike Makedonije u sporovima u kojima je tuženik državljanin te strane države.¹³

U ZRSZRH nije riješeno pitanje atrakcijske nadležnosti suda Republike Hrvatske za sporove o zakonskom uzdržavanju djece u slučajevima u kojima taj sud odlučuje o bračnim, paternitetskim, odnosno maternitetskim sporovima. S druge strane, prema ZMPPRM-u sud Republike Makedonije je nadležan za odlučivanje o zaštiti, čuvanju i uzdržavanju djece i onda kada se ti sporovi rješavaju zajedno sa sporovima iz pozakonjenja ili sporovima za utvrđivanje ili osporavanje očinstva ili majčinstva, za koje je prema Zakonu nadležan sud Republike Makedonije (čl. 81. ZMPPRM-a).

U sporovima o zakonskom uzdržavanju nije dopuštena prorogacija međunarodne nadležnosti (čl. 49. st. 3. ZRSZRH; čl. 56. st. 4. ZMPPRM-a).

2.1.2. Interna jurisdikcija

Granice interne jurisdikcije u alimentacijskim sporovima utvrđene su pravilima ObZRH te ZSRM-a o pravnim stvarima za koje je izrijekom rečeno da će ih rješavati sud u parničnom postupku (čl. 263. u vezi s nov. čl. 264., čl. 304. ObZRH; čl. 222. u vezi s čl. 276. ZSRM-a). Pritom je za određene alimentacij-

¹³ Pravna je narav ovog instituta, koji predviđa i ZRSZRH (čl. 48.), sporna. Izdiferenciralo se shvaćanje da se ovdje radi o retorziji. Vidi Poznić, *op. cit.* u bilj. 10, str. 720 – 723; Vuković i Kunštek, *op. cit.* u bilj. 11, str. 65. Prema drugom shvaćanju je ova odredbu teško kvalificirati bilo kao slučaj reciprociteta, bilo kao retorziju. Vidi Dika, Knežević i Stojanović, *op. cit.* u bilj. 11, str. 177.

ske stvari propisana mogućnost sklapanja nagodbe pred centrom za socijalnu skrb, a za nju ObZRH izrijeком propisuje da ima svojstvo ovršne isprave (nov. čl. 230. st. 1. i 2. ObZRH; čl. 198. ZSRM-a).¹⁴ U tom bi slučaju centar za socijalnu skrb postupao prema pravilima upravnog postupka.

Ako za pojedine alimentacijske stvari ne bi bilo izrijeком propisano da pripadaju u nadležnost suda ili kojeg drugog tijela (npr. upravnog tijela), s obzirom na to da su alimentacijske stvari u načelu jurisdikcijske stvari (*arg. ex*: čl. 29. st. 1. Ustava Republike Hrvatske¹⁵; čl. 6. st. 1. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda¹⁶), trebalo bi se opredijeliti za nadležnost suda kao tijela pune jurisdikcije.

2.1.3. Stvarna nadležnost

Za suđenje u sporovima o uzdržavanju u prvom stupnju u Hrvatskoj (isključivo) su stvarno nadležni općinski sudovi (čl. 34. st. 1. t. 1. ZPPRH). Županijski sudovi funkcionalno su nadležni za odlučivanje o žalbama protiv odluka o uzdržavanju prvostupanjskih općinskih sudova (čl. 34.a t. 3. ZPPRH), a Vrhovni sud Republike Hrvatske o tzv. izvanrednoj reviziji protiv drugostupanjske odluke o uzdržavanju maloljetnog djeteta ili djeteta nad kojim roditelji ostvaruju roditeljsku skrb nakon punoljetnosti, odnosno o tzv. redovitoj i izvanrednoj reviziji protiv drugostupanjskih odluka donesenih u ostalim sporovima o uzdržavanju (npr. sporu o uzdržavanju bračnog druga) (čl. 34.d t. 2. ZPPRH).

¹⁴ Iako se prije ZIDObZRH 07 nije mogla sklopiti sudska nagodba o uzdržavanju djeteta, s druge strane, roditelji ili dijete koje se redovito školuje nakon punoljetnosti i roditelji mogli su se nagoditi o visini, odnosno povećanju doprinosa za uzdržavanje djeteta pred centrom za socijalnu skrb (prij. čl. 234. st. 1. Obiteljskog zakona Republike Hrvatske iz 1998. godine (Narodne novine, br. 162/1998; dalje u tekstu: ObZRH 98)). Ta je odredba preuzeta i u sadašnji (istoimeni) ObZRH (nov. čl. 230. st. 1. ObZRH). Nagodba sklopljena u centru za socijalnu skrb je ovršna isprava (prij. čl. 234. st. 1. ObZRH 98; čl. 230. st. 2. ObZRH). S druge strane, ZSRM propisuje samo mogućnost da se roditelji međusobno nagode o visini, odnosno povećanju doprinosa za uzdržavanje djeteta (čl. 198. ZSRM-a).

¹⁵ Ustav Republike Hrvatske iz 1990. godine (Narodne novine, br. 41/2001 – pročišćeni tekst, 55/2001 – ispravak).

¹⁶ Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda te Protokoli br. 1, 4, 6, 7, 11, 12, 13 i 14 uz tu Konvenciju (Narodne novine, Međunarodni ugovori, br. 18/1997, 6/1999 – pročišćeni tekst, 8/1999 – ispravak, 14/2002 – Protokol 12 i 13, 1/2006 – Protokol 14). Republika Makedonija također je stranka Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda te Protokola br. 1, 4, 6, 7, 11, 12, 13 i 14 uz tu Konvenciju (Službeni vesnik RM, Međunarodni ugovori, br. 11/1997, 30/2004, 30/2005).

Prijedlog za ponavljanje alimentacijskog postupka podnosi se uvijek općinskom sudu (sudu koji je donio odluku u prvom stupnju) (čl. 424. st. 1. ZPPRH u vezi s čl. 34. st. 1. t. 1. ZPPRH). Taj je sud u pravilu nadležan odlučiti i o prijedlogu za ponavljanje alimentacijskog postupka (čl. 427. st. 1. ZPPRH). Jedino ako se razlog za ponavljanje postupka odnosi isključivo na postupak pred višim sudom, taj je sud funkcionalno nadležan donijeti odluku o prijedlogu (čl. 428. st. 1. ZPPRH). Međutim, i u tom će slučaju za provedbu postupka sve do donošenja odluke funkcionalno biti nadležan prvostupanjski sud – općinski sud (*arg. ex* čl. 428. st. 1. ZPPRH). Pritom treba razlikovati tri situacije:

(1) ako bi se razlog za ponavljanje alimentacijskog postupka odnosio isključivo na postupak pred višim sudom – žalbenim sudom ili revizijskim sudom – taj bi sud bio funkcionalno nadležan donijeti odluku o prijedlogu za ponavljanje (čl. 428. st. 1. ZPPRH)

(2) ako bi se razlog za ponavljanje odnosio isključivo na postupak pred višim sudovima – žalbenim i revizijskim sudovima – žalbeni bi sud bio funkcionalno nadležan donijeti odluku o prijedlogu za ponavljanje (*arg. per analogiam ex* čl. 427. st. 1. ZPPRH)¹⁷

(3) ako bi prijedlog za ponavljanje alimentacijskog postupka bio podnesen zbog više razloga od kojih bi se neki odnosili isključivo na postupak pred žalbenim sudom, a neki na postupak pred revizijskim sudom, žalbeni bi sud bio funkcionalno nadležan donijeti odluku o prijedlogu za ponavljanje, koji bi pritom trebao voditi računa o razlozima koji bi se odnosili na žalbeni te o razlozima koji bi se odnosili na revizijski postupak (*arg. per analogiam ex* čl. 427. st. 1. ZPPRH).¹⁸

U Makedoniji za suđenje u sporovima o uzdržavanju u prvom stupnju stvarno su nadležni osnovni sudovi (čl. 30. st. 2. Zakona o sudovima (*Zakon za sudovite*) Republike Makedonije¹⁹).²⁰ Apelacijski sudovi funkcionalno su nadležni za odlučivanje o žalbama protiv prvostupanjskih odluka o uzdržavanju

¹⁷ Usp. Dika, *Građansko parnično pravo, Pravni lijekovi*, X. knjiga, Zagreb, 2010., str. 352.

¹⁸ Tako i Dika, *op. cit.* u bilj. 17, str. 352.

¹⁹ Zakon o sudovima (*Zakon za sudovite*) Republike Makedonije iz 2006. godine (Službeni vesnik RM, br. 58/2006; dalje u tekstu: ZZSRM).

²⁰ Postoje osnovni sudovi s osnovnom stvarnom nadležnošću te osnovni sudovi s proširenom stvarnom nadležnošću. Odlučivanje u alimentacijskim sporovima ulazi u osnovnu stvarnu nadležnost osnovnih sudova kao prvostupanjskih sudova. Vidi odredbe čl. 30. i 31. ZZSRM-a. O prijašnjem uređenju i osnovnim sudovima s osnovnom, proširenom te najširoom stvarnom nadležnošću vidi Georgievski, *Građansko procesno pravo*, Skopje, 2000., str. 85 – 87.

(čl. 33. st. 1. ZZSRM-a), a Vrhovni sud Republike Makedonije o tzv. redovitoj reviziji protiv drugostupanjskih odluka donesenih u sporovima o uzdržavanju (čl. 34. st. 4. ZZSRM-a). Prijedlog za ponavljanje alimentacijskog postupka podnosi se uvijek sudu koji je donio odluku u prvom stupnju – osnovnom sudu (čl. 395. st. 1. ZPPRM-a). Taj je sud u pravilu nadležan odlučiti i o prijedlogu za ponavljanje alimentacijskog postupka (čl. 398. st. 1. ZPPRM-a). Jedino ako se razlog za ponavljanje postupka odnosi isključivo na postupak pred višim sudom, taj je sud funkcionalno nadležan donijeti odluku o prijedlogu za ponavljanje alimentacijskog postupka (čl. 399. st. 1. ZPPRM-a). Međutim, i u tom će slučaju za provedbu postupka sve do donošenja odluke funkcionalno biti nadležan prvostupanjski sud – osnovni sud (*arg. ex* čl. 399. st. 1. ZPPRM-a).²¹

2.1.4. Mjesna nadležnost

Za određivanje mjesne nadležnosti sudova u alimentacijskim sporovima vrijede pravila ZPPRH o općoj mjesnoj nadležnosti (čl. 47., čl. 49. ZPPRH) te o posebnoj (elektivnoj) mjesnoj nadležnosti (čl. 51. ZPPRH). Isto tako ZPPRM sadržava pravila o općoj (čl. 39., čl. 41. ZPPRM-a) te posebnoj (elektivnoj) mjesnoj nadležnosti sudova (čl. 43. ZPPRM-a).

Za suđenje je općemjesno nadležan sud na čijem području tuženik ima prebivalište (čl. 47. st. 1. ZPPRH; čl. 39. st. 1. ZPPRM-a). Ako tuženik osim prebivališta ima i boravište u kojem drugom mjestu, a prema okolnostima može se pretpostaviti da će tu dulje vrijeme boraviti, (elektivno) općemjesno je nadležan i sud boravišta tuženika (čl. 47. st. 3. ZPPRH; čl. 39. st. 3. ZPPRM-a). Ako tuženik nema prebivalište u Republici Hrvatskoj/Makedoniji, a treba uzeti ni trajnijeg boravišta²², (supsidijarno) općemjesno nadležan je sud na čijem području tuženik ima boravište (čl. 47. st. 2. ZPPRH; čl. 39. st. 2. ZPPRM-a). Za suđenje u sporovima protiv hrvatskog državljanina koji stalno živi u inozemstvu, kamo je upućen na službu ili na rad od državnog tijela ili pravne osobe, (supsidijarno) općemjesno je nadležan sud njegova posljednjeg prebivališta u Republici Hrvatskoj (čl. 49. ZPPRH). Isto pravilo o određivanju (supsidijarne) općemjesne nadležnosti suda Republike Makedonije sadržano je u odredbi čl. 41. ZPPRM-a.

²¹ Ono što je *supra* rečeno o funkcionalnoj nadležnosti žalbenog i revizijskog suda u povodu prijedloga za ponavljanje alimentacijskog postupka prema ZPPRH vrijedilo bi i ovdje.

²² Tako i Triva i Dika, *Gradansko parnično procesno pravo*, Zagreb, 2004., str. 273.

Prema pravilima ZPPRH i ZPPRM-a o posebnoj mjesnoj (elektivnoj) nadležnosti u sporovima o uzdržavanju mjesno je, osim suda općemjesne nadležnosti za tuženika, nadležan i sud na čijem području tužitelj koji traži uzdržavanje ima prebivalište, odnosno boravište (čl. 51. st. 1. ZPPRH; čl. 43. st. 1. ZPPRM-a).

Kriteriji su ZPPRH za određivanje mjesne nadležnosti u sporovima za zakonsko uzdržavanje s međunarodnim elementom prilagođeni kriterijima koji su u ZRSZRH utvrđeni za međunarodnu nadležnost suda u Hrvatskoj. Tako ako je u sporovima za zakonsko uzdržavanje s međunarodnim elementom sud u Hrvatskoj nadležan zato što tužitelj ima prebivalište u Hrvatskoj, mjesno je nadležan sud na čijem području tužitelj ima prebivalište (čl. 51. st. 2. ZPPRH).²³ Ako nadležnost suda u Hrvatskoj u sporovima o zakonskom uzdržavanju postoji zato što tuženik ima imovinu u Hrvatskoj iz koje se može naplatiti uzdržavanje, mjesno je nadležan sud na čijem se području nalazi ta imovina (čl. 51. st. 3. ZPPRH).²⁴ Ista pravila sadržava i ZPPRM.²⁵

U slučajevima u kojima postoji nadležnost suda Republike Hrvatske/Makedonije po kriteriju hrvatskog/makedonskog državljanstva tužitelja i tuženika, bez obzira na to gdje imaju prebivalište (čl. 67. st. 1. t. 2. ZRSZRH; čl. 79. st. 1. t. 2. ZMPPRM)²⁶, mjesna nadležnost suda u Hrvatskoj/Makedoniji određivala bi se po pravilima o općoj mjesnoj nadležnosti (čl. 47. ZPPRH; čl. 39. ZPPRM-a), prema odredbi čl. 51. st. 1. ZPPRH odnosno čl. 43. st. 1. ZPPRM-a, te, podredno, putem ordinacije nadležnosti (čl. 69. ZPPRH; čl. 62. ZPPRM-a).²⁷ Ako bi hrvatski/makedonski sud bio nadležan po kriteriju hrvatskog/makedonskog državljanstva tužitelja koji je maloljetno dijete (čl. 67. st. 1. t. 3. ZRSZRH; čl. 79. st. 1. t. 3. ZMPPRM-a),²⁸ mjesna nadležnost suda u

²³ Vidi odredbe čl. 67. st. 1. t. 1., čl. 67. st. 2., čl. 67. st. 3. ZRSZRH; čl. 79. st. 1. t. 1., čl. 79. st. 2. ZMPPRM-a. O međunarodnoj nadležnosti u sporovima o zakonskom uzdržavanju vidi *supra ad 2. 1. 1.*

²⁴ Vidi odredbe čl. 68. ZRSZRH; čl. 80. ZMPPRM-a. O međunarodnoj nadležnosti u sporovima o zakonskom uzdržavanju vidi *supra ad 2. 1. 1.*

²⁵ Vidi odredbe čl. 43. st. 2. i 3. ZPPRM-a.

²⁶ O međunarodnoj nadležnosti hrvatskog/makedonskog suda po ovom kriteriju vidi *supra ad 2. 1. 1.*

²⁷ Ako je za suđenje nadležan sud u Republici Hrvatskoj/Makedoniji, ali se prema odredbama ovog Zakona ne može utvrditi koji je sud mjesno nadležan, Vrhovni sud Republike Hrvatske/Makedonije, na prijedlog stranke, odredit će koji će stvarno nadležan sud biti mjesno nadležan (čl. 69. ZPPRH; čl. 62. ZPPRM-a).

²⁸ O međunarodnoj nadležnosti hrvatskog/makedonskog suda po ovom kriteriju vidi *supra ad 2. 1. 1.*

Republici Hrvatskoj/Makedoniji određivala bi se prema odredbi čl. 51. st. 1. ZPPRH, odnosno čl. 43. st. 1. ZPPRM-a, te, podredno, putem ordinacije nadležnosti (čl. 69. ZPPRH; čl. 62. ZPPRM-a).

2.2. Sastav suda

U parnicama o uzdržavanju sudi u prvom stupnju sudac pojedinac (čl. 303. ObZRH).²⁹

Budući da ObZRH ne sadržava posebna pravila o sastavu suda u povodu pravnih lijekova, primjenjuju se opća pravila ZPPRH (nov. čl. 264. ObZRH). Tako u drugom stupnju sudi vijeće sastavljeno od trojice sudaca (čl. 41. st. 2., čl. 44. st. 1. ZPPRH). U povodu revizije protiv drugostupanjskih odluka o uzdržavanju Vrhovni sud Republike Hrvatske odlučuje u vijeću sastavljenom od pet sudaca (čl. 41. st. 3., čl. 44. st. 3. ZPPRH). U pravilu o osnovanosti prijedloga za ponavljanje alimentacijskog postupka odlučuje sudac pojedinac prvostupanjskog suda (čl. 427. st. 1. ZPPRH; čl. 303. ObZRH). Jedino ako se razlog za ponavljanje postupka odnosi isključivo na postupak pred višim sudom, sudac pojedinac prvostupanjskog suda dužan je nakon održanog ročišta za raspravljanje o prijedlogu za ponavljanje alimentacijskog postupka dostaviti predmet tome višem sudu radi donošenja odluke (čl. 428. st. 1. ZPPRH). Žalbeni sud kao viši sud u povodu prijedloga za ponavljanje alimentacijskog postupka odlučivao bi u vijeću sastavljenom od trojice sudaca (*arg. ex*: čl. 44. st. 1., čl. 428. st. 2. u vezi s čl. 361. ZPPRH), a revizijski sud u vijeću sastavljenom od pet sudaca (čl. 44. st. 3., čl. 428. st. 2. u vezi s čl. 361. i čl. 399. ZPPRH).

ZSRM sadržava pravila o sastavu suda u obiteljskim sporovima u prvom i drugom stupnju te u povodu izvanrednih pravnih lijekova. U obiteljskim sporovima – tako i u sporovima o uzdržavanju – postupak u prvom stupnju vodi

²⁹ Zakon o braku i porodičnim odnosima SR Hrvatske iz 1978. godine (Narodne novine, br. 11/1978, 27/1978 – ispravak, 45/1989, 51/1989 – pročišćeni tekst, 59/1990; dalje u tekstu: ZBPOH) određivao je da u sporovima o zakonskom uzdržavanju sudi u prvom stupnju vijeće, bez obzira na vrijednost predmeta spora (čl. 345. ZBPOH). ObZRH 98 sadržavao je istu odredbu (vidi prij. čl. 306. ObZRH 98). U hrvatskom je parničnom postupku sve do Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku iz 2003. godine (Narodne novine, br. 117/2003; dalje u tekstu: ZIDZPPRH 03) kolegijalno odlučivanje vrijedilo kao pravilo. U ZIDZPPRH 03 predviđeno je da u parničnom postupku u prvom stupnju sudi sudac pojedinac. Kolegijalnost u prvom stupnju mora biti izrijekom propisana zakonom (čl. 41. st. 1. ZPPRH); ona je još zadržana kao načelo u postupcima u povodu devolutivnih pravnih lijekova (vidi čl. 41. st. 2. i 3. ZPPRH).

i odluke donosi vijeće sastavljeno od jednog suca i dvaju sudaca porotnika, a u drugom stupnju vijeće od trojice sudaca (čl. 226. st. 1. ZSRM-a). Kada sud odlučuje povodom izvanrednog pravnog lijeka, odlučuje u vijeću od pet sudaca (čl. 227. ZSRM-a).

Trebalo bi uzeti da se odredba čl. 227. ZSRM-a odnosi i na sastav suda u revizijskom postupku, i na sastav suda u povodu prijedloga za ponavljanje alimentacijskog postupka (*arg. ex:* čl. 227. u vezi s čl. 279. te čl. 222. ZSRM-a). S druge strane, moglo bi se tvrditi da je došlo do previda zakonodavca u pogledu prijedloga za ponavljanje alimentacijskog postupka te uzeti da se odredba čl. 227. ZSRM-a odnosi samo na sastav suda u revizijskom postupku (*arg. ex:* čl. 279. u vezi s čl. 227. ZSRM-a; čl. 222. ZSRM-a u vezi s čl. 37. st. 3., čl. 398., te čl. 399. ZPPRM-a).

U potonjem bi slučaju u pravilu o osnovanosti prijedloga za ponavljanje alimentacijskog postupka odlučivao predsjednik vijeća prvostupanjskog suda (*arg. ex:* čl. 398. st. 1. ZPPRM-a; čl. 222. ZSRM-a). Jedino ako bi se razlog za ponavljanje postupka odnosio isključivo na postupak pred višim sudom, predsjednik bi vijeća prvostupanjskog suda bio dužan nakon održanog ročišta za raspravljanje o prijedlogu za ponavljanje alimentacijskog postupka dostaviti predmet tome višem sudu radi donošenja odluke (*arg. ex:* čl. 399. st. 1. ZPPRM; čl. 222. ZSRM). Žalbeni bi sud kao viši sud u povodu prijedloga za ponavljanje alimentacijskog postupka odlučivao u vijeću sastavljenom od trojice sudaca (*arg. ex:* čl. 226. st. 1. ZSRM-a; čl. 399. st. 2. u vezi s čl. 350. ZPPRM-a), a revizijski sud u vijeću sastavljenom od pet sudaca (čl. 227. ZSRM-a; čl. 399. st. 2. u vezi s čl. 350. i čl. 390. ZPPRM-a).

3. STRANKE

3.1. Općenito

Za pokretanje alimentacijskog postupka nužna je inicijativa jedne od stranaka kojom ona u odnosu prema drugoj stranci postavlja sudu zahtjev za pružanje pravne zaštite određenog sadržaja za koju tvrdi³⁰, s obzirom na pravni

³⁰ Ako bi tužitelj podnio tužbu radi određivanja uzdržavanja, odnosno za povećanje uzdržavanja, bila bi riječ o kondemnatornoj pravnoj zaštiti zato što bi tužitelj tražio od suda da osudi tuženika da nešto pozitivno učini. Tužba kojom bi se tražilo da sud utvrdi prestanak obveze uzdržavanja utvrđene ovršnom ispravom te presuda kojom bi se usvojio takav tužbeni zahtjev bili bi deklaratorne prirode. Iako ObZRH u odredbi nov. čl. 212.b st. 1. propisuje da "roditelj može tužbom predložiti da sud

odnos između nje i protivne stranke u vezi s kojim traži pravnu zaštitu, da ju je ovlaštena tražiti (*arg. ex*: čl. 2. st. 1., čl. 185., čl. 186. st. 1. ZPPRH u vezi s nov. čl. 264. ObZRH; čl. 2. st. 1., čl. 175., čl. 176. st. 1. ZPPRM-a u vezi s čl. 222. ZSRM-a).³¹

Polazeći od legitimacijskih odredaba ObZRH i ZSRM-a u procesnoj se ulozi tužitelja u postupku radi određivanja uzdržavanja mogu javiti maloljetno dijete (čl. 209. ObZRH; čl. 179. st. 1. ZSRM-a), punoljetno dijete (čl. 210. ObZRH; čl. 179. st. 2. i 3. ZSRM-a), roditelj (čl. 213. ObZRH; čl. 181. ZSRM-a), maloljetni pastorak (čl. 214. ObZRH; čl. 182. ZSRM-a), maćeha ili očuh (čl. 215. ObZRH; čl. 183. ZSRM-a), bračni (čl. 217. ObZRH; čl. 185. ZSRM-a) te izvanbračni drug (čl. 222. ObZRH; čl. 193. ZSRM-a). Pritom prema legitimacijskim odredbama ObZRH to može biti i majka izvanbračnog djeteta (čl. 226. ObZRH), a prema odredbama Zakona o istospolnim zajednicama Republike Hrvatske³² i osoba koja živi u istospolnoj zajednici (čl. 4., čl. 6. ZIZRH), dok prema odredbama ZSRM-a i maloljetni brat ili sestra te punoljetni brat ili sestra (čl. 180. ZSRM-a). U procesnoj ulozi tuženika u postupku radi određivanja uzdržavanja mogu se javiti roditelj (čl. 209., čl. 210. ObZRH; čl. 179. ZSRM-a), punoljetno dijete (čl. 213. ObZRH; čl. 181. ZSRM-a), maćeha ili očuh (čl. 214. ObZRH; čl. 182. ZSRM-a), punoljetni pastorak (čl. 215. ObZRH; čl. 183. ZSRM-a), bračni (čl. 217. ObZRH; čl. 185. ZSRM-a) te izvanbračni drug (čl. 222. ObZRH; čl. 193. ZSRM-a). Pritom se prema legitimacijskim odredbama ObZRH u procesnoj ulozi tuženika može javiti i otac izvanbračnog djeteta (čl. 226. ObZRH), a prema odredbama ZIZRH i osoba koja živi u istospolnoj zajednici (čl. 4., čl. 6. ZIZRH), dok prema odredbama

odlukom utvrdi njegovu smanjenju obvezu uzdržavanja čim nastanu okolnosti uslijed kojih je do toga došlo”, presuda kojom bi se usvojio takav tužbeni zahtjev bila bi konstitutivna. Ona bi djelovala konstitutivno *pro futuro* od momenta podnošenja tužbe odnosno kojeg kasnijeg momenta, a pritom bi najkasniji moment bio moment zaključenja glavne rasprave. Sve do navedenog momenta uzdržavanje bi se moglo naplaćivati na temelju prijašnje ovršne isprave.

³¹ Adhezijski postupci u kojima se među ostalim odlučuje o pitanjima uzdržavanja djeteta, a koji se vode uz bračni (čl. 300. st. 1. ObZRH; čl. 274. ZSRM-a), materniteti, odnosno paterniteti spor kao glavni (čl. 301. ObZRH; čl. 275. ZSRM-a), predstavljaju odstupanje od navedenog načela dispozicije izraženog maksimumom *nemo iudex sine actore, ne procedat iudex ex officio*.

³² Zakon o istospolnim zajednicama Republike Hrvatske iz 2003. godine (Narodne novine, br. 116/2003; dalje u tekstu: ZIZRH). U makedonskom pravu nisu regulirane pravne pretpostavke te učinci istospolnih zajednica, pa tako niti pravo na uzdržavanje partnerica/partnera.

ZSRM-a i punoljetni brat ili sestra (čl. 180. ZSRM-a).

Prilikom razmatranja procesnopravnog položaja stranaka alimentacijskog postupka možemo razlikovati tri situacije: (1) kad je stranka poslovno, a time i parnično sposobna (čl. 79. st. 1. ZPPRH; čl. 71. st. 1. ZPPRM-a); (2) kad je stranka potpuno lišena poslovne sposobnosti (čl. 159. st. 1. ObZRH; čl. 165. st. 1. ZSRM-a), odnosno djelomično u odnosu na raspolaganje te upravljanje imovinom, plaćom ili drugim stalnim novčanim primanjima (čl. 159. st. 3. ObZRH; čl. 165. st. 1. ZSRM-a) te (3) kad je stranka maloljetna, odnosno nije stupila u brak prije punoljetnosti (čl. 120. st. 1. ObZRH; čl. 93. ZSRM-a) ili joj nije priznata poslovna sposobnost odlukom izvanparničnog suda stoga što je postala roditelj, a navršila je šesnaest godina (čl. 120. st. 3. i 4. ObZRH³³).

3.2. Procesnopravni položaj stranke

Ako je stranka potpuno lišena poslovne sposobnosti, nju u alimentacijskom postupku zastupa njezin zakonski zastupnik (čl. 80. ZPPRH; čl. 72. st. 1. ZPPRM-a). Također, stranku koja je djelomično lišena poslovne sposobnosti u odnosu na raspolaganje te upravljanje imovinom, plaćom ili drugim stalnim novčanim primanjima zastupa u alimentacijskom postupku njezin zakonski zastupnik (*arg. ex:* čl. 79. st. 2. ZPPRH u vezi s čl. 159. st. 4. ObZRH, čl. 80. ZPPRH; *arg. ex:* čl. 71. st. 2. u vezi s čl. 165. st. 1. ZSRM-a, čl. 72. st. 1. ZPPRM-a).³⁴

Za slučaj da bi u sporu o uzdržavanju djeteta zakonski zastupnik roditelja lišenog poslovne sposobnosti bio drugi roditelj djeteta, što je u praksi često slučaj, bilo bi potrebno roditelju, zbog moguće suprotnosti interesa, postaviti posebnog skrbnika (*arg. ex:* čl. 168. ObZRH; čl. 174. st. 2. ZSRM-a). Isto bi vrijedilo i za slučaj spora o uzdržavanju bračnog, odnosno izvanbračnog druga, ako je drugi bračni odnosno izvanbračni drug zakonski zastupnik (*arg. ex:* čl. 168. ObZRH; čl. 174. st. 1. ZSRM-a). Trebalo bi, također, uzeti da bi i sud mogao u takvom slučaju stranci postaviti privremenog zastupnika ako bi postupak oko postavljanja posebnog skrbnika dugo trajao (*arg. ex:* čl. 84. ZPPRH).³⁵

Ako sud tijekom alimentacijskog postupka posumnja da stranka nije sposobna sama se brinuti o svojim pravima i interesima i da bi je zbog toga trebalo

³³ ZSRM ne sadržava odredbe o stjecanju potpune poslovne sposobnosti prije punoljetnosti odlukom izvanparničnog suda na prijedlog maloljetnika starijeg od šesnaest godina koji je postao roditelj.

³⁴ O parničnoj sposobnosti stranaca vidi *infra ad* 3. 2. 1.

³⁵ ZPPRM, za razliku od ZPPRH, predviđa samo mogućnost postavljanja privremenog zastupnika tuženiku, a ne i tužitelju (čl. 76. ZPPRM-a).

lišiti poslovne sposobnosti i postaviti joj skrbnika, izvijestit će o tome centar za socijalnu skrb i nadležni sud radi pokretanja odgovarajućeg postupka (čl. 268. st. 1. ObZRH).³⁶ Sud će prekinuti alimentacijski postupak dok se ne provede postupak lišenja poslovne sposobnosti i postavi skrbnik, odnosno dok ga centar za socijalnu skrb ili nadležni sud ne obavijesti o obustavi postupka (čl. 268. st. 2. ObZRH). O prekidu sud bi bio dužan odlučiti konstitutivnim rješenjem (*arg. ex* čl. 268. st. 2. ObZRH) koje bi djelovalo i prije svoje pravomoćnosti (*arg. ex* čl. 218. ZPPRH).

U tom slučaju sud može na zahtjev protivne stranke ili po službenoj dužnosti postaviti privremenog zastupnika svakoj stranci u postupku – tužitelju i tuženiku (nov. čl. 268. st. 3. ObZRH). Ako sud stranci postavi privremenog zastupnika, neće prekinuti postupak, odnosno ako ga naknadno postavi, nastaviti će prekinuti postupak (nov. čl. 268. st. 4. ObZRH). Međutim, ZSRM ne sadržava odredbe o dužnostima i ovlastima suda u tom smislu.

U sporovima o uzdržavanju djeteta dijete u pravilu zastupa njegov roditelj kao zakonski zastupnik (čl. 98. st. 1. ObZRH; čl. 48. ZSRM-a).³⁷ Uzme li se u obzir da se roditeljska skrb prema slovu Zakona ostvaruje ravnopravno, zajednički i sporazumno (čl. 99. st. 1. ObZRH; čl. 8. st. 1., čl. 45. st. 1., čl. 76. st. 1. ZSRM-a) te okolnost da se suprotstavljeni interesi roditelja često “zaoštavaju” prilikom odlučivanja o uzdržavanju djeteta, bilo bi uputno djetetu postaviti posebnog (kolizijskog) skrbnika u svakom slučaju. ObZRH, naime, izrijeком određuje obvezu centra za socijalnu skrb da djetetu imenuje posebnog skrbnika u postupku osporavanja majčinstva, odnosno očinstva (čl. 75. ObZRH) i u postupku radi izricanja mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta oduzimanjem

³⁶ Tim ovlaštenjima sud bi se trebao koristiti kad nađe da je neumjesno raspravljati sa strankom protiv koje se vodi postupak za lišenje ili ograničenje poslovne sposobnosti, ili sa strankom protiv koje bi takav postupak trebalo pokrenuti. Sudska praksa izjašnjavala se o nepostojanju parnične sposobnosti stranaka koje su (još) poslovno sposobne, da tako izađe iz krize uzrokovane činjenicom što se u parnici javljaju stranke poslovno sposobne, no kojima bi trebalo oduzeti poslovnu sposobnost jer pokazuju znakove ozbiljnih relevantnih poremećaja pa bi bilo nerazborito s njima postupati kao s osobama koje su se u stanju same brinuti o svojim pravima i interesima. VSBH: Gž-399/71; VSH: Gž-4279/74 – judikati citirani prema Triva i Dika, *op. cit.* u bilj. 22, str. 310. Tako, međutim, i recentnija praksa: VSRH: Rev-827/94, “odsutnost parnične sposobnosti vrijedi i za stranku koja je (još) poslovno sposobna uvijek onda kada pokazuje znakove ozbiljnih, relevantnih, zdravstvenih poremećaja”.

³⁷ Iznimke bi se odnosile na slučajeve kad je dijete pod skrbništvom (čl. 152. ObZRH; čl. 159. ZSRM-a) u kojem slučaju bi dijete zastupao skrbnik kao zakonski zastupnik (čl. 184. st. 1. ObZRH; čl. 48. st. 1. ZSRM-a).

roditelju prava da živi sa svojim djetetom i da ga odgaja (čl. 111. ObZRH), povjeravanjem djeteta s poremećajima u ponašanju ustanovi za socijalnu skrb (čl. 112. ObZRH) te lišenjem prava na roditeljsku skrb (čl. 114. ObZRH) (čl. 167. t. 1. i 2. ObZRH). Pritom ObZRH otvara mogućnost da centar postavi djetetu posebnog skrbnika i u drugim slučajevima kad su interesi djeteta i roditelja u suprotnosti (čl. 167. t. 6. ObZRH). Posljednja se mogućnost u Hrvatskoj, nažalost, nedovoljno koristi.^{38,39}

Trebalo bi, također, razmisliti i o mogućnosti da i sud djetetu postavi privremenog zastupnika ako bi postupak oko postavljanja posebnog skrbnika djetetu dugo trajao (*arg. ex* čl. 84. ZPPRH).⁴⁰

O centru za socijalnu skrb kao zakonskom zastupniku djeteta vidi *infra ad* 4. 3.

U alimentacijskim se postupcima, čini se, ne bi primjenjivala odredba čl. 269. st. 1. ObZRH prema kojoj u statusnim stvarima sud može dopustiti da radi ostvarenja svojih prava i interesa pojedine radnje u postupku poduzima i stranka koja nema poslovne sposobnosti ako je u stanju shvatiti značenje i pravne posljedice tih radnji (čl. 269. st. 1. ObZRH).⁴¹

³⁸ Također, ZSRM izrijekom propisuje obvezu centra za socijalnu skrb da djetetu u maternitetskim i paternitetskim sporovima postavi posebnog skrbnika ako dijete i roditelj koji zastupa dijete imaju suprotne interese (čl. 266. ZSRM-a) te otvara mogućnost postavljanja djetetu posebnog skrbnika i u drugim slučajevima suprotnosti interesa djeteta i roditelja (čl. 174. st. 1. t. 1. ZSRM-a).

³⁹ Iz Godišnjih statističkih izvješća o primijenjenim pravima socijalne skrbi, pravno zaštiti djece, mladeži, braka, obitelji i osoba lišenih poslovne sposobnosti te zaštiti tjelesno ili mentalno oštećenih osoba Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi Republike Hrvatske proizlazi da se u 2008. godini ukupno imenovalo 9.030 posebnih skrbnika. Pritom je iskazan broj od 226 posebnih (kolizijskih) skrbnika koji su se imenovali djeci u slučaju sukoba interesa između njih i njihovih roditelja u imovinskim postupcima ili sporovima, odnosno pri sklapanju pojedinih pravnih poslova (čl. 167. t. 3. ObZRH), što iznosi oko 2,5 %. Pritom nije iskazan broj posebnih (kolizijskih) skrbnika postavljenih u drugim slučajevima kad su interesi djeteta i roditelja u suprotnosti (vidi čl. 167. t. 6. ObZRH). U 2007. godini, od ukupno imenovanih 8.713 posebnih skrbnika, 139 posebnih (kolizijskih) skrbnika postavljeno je prema odredbi čl. 167. t. 3. ObZRH, što iznosi oko 1,6 %. Izvješća su dostupna na http://www.mzss.hr/hr/zdravstvo_i_socijalna_skr/socijalna_skrb/statisticka_izvjesca (22. lipnja 2010. godine).

⁴⁰ ZPPRM, za razliku od ZPPRH, predviđa samo mogućnost postavljanja privremenog zastupnika tuženiku, a ne i tužitelju (čl. 76. ZPPRM-a).

⁴¹ ZSRM ne sadržava sličnu odredbu o mogućnosti da sud poslovno nesposobnim osobama koje mogu shvatiti značenje i pravne posljedice radnji u postupku odlukom prizna parničnu sposobnost u konkretnom postupku, ali samo za poduzimanje pojedinih radnji ili za više određenih radnji.

Stranke alimentacijskog postupka ovlaštene su podnijeti svoj zahtjev (prijedlog), iznositi činjenice, predlagati izvođenje dokaza, ulagati pravne lijekove i poduzimati druge radnje u postupku. Sud im je dužan omogućiti da se izjasne o dobivenim podacima (nov. čl. 231. st. 4. i 5. ObZRH), kao i zahtjevima (prijedlozima) i navodima drugih sudionika u postupku (*arg. ex:* čl. 5. st. 1., čl. 7. st. 3., čl. 354. st. 2. t. 6. ZPPRH; *arg. ex:* čl. 5. st. 1., čl. 7. st. 2., čl. 343. st. 2. t. 7. ZPPRM-a). Pritom treba uzeti u obzir da je u postupcima o uzdržavanju djece naglašena inkvizitorna maksima, odnosno da je i sudac autonomni istraživač procesne građe (nov. čl. 270.a st. 4. ObZRH; čl. 257. st. 1. ZSRM-a), pa pravo sudionika da se izjasne treba proširiti i na istraživačku djelatnost suca (te centra za socijalnu skrb – čl. 278. ObZRH).⁴² U tom kontekstu dolazi posebno do izražaja načelo otvorenog pravosuđenja (čl. 219. st. 2., čl. 298. ZPPRH; čl. 283. st. 2. ZPPRM-a).

U sporu o uzdržavanju djeteta treba uzeti da je sud dužan omogućiti roditelju da dozna za nacrt odluke koju on namjerava donijeti o uzdržavanju djeteta i da se o tome izjasni (čl. 219. st. 2., čl. 298. ZPPRH; čl. 283. st. 2. ZPPRM-a), osobito uzimajući u obzir da sud nije vezan zahtjevima stranaka (čl. 305. st. 1. ObZRH; čl. 277. ZSRM-a).

Budući da sud u stvarima uzdržavanja djeteta nije vezan zahtjevima stranaka (*arg. ex* čl. 305. st. 1. ObZRH; čl. 277. ZSRM-a), on može suditi izvan i mimo takvih zahtjeva (prijedloga). Sud bi u obrazloženju odluke morao objasniti zašto je usvojio, a osobito zašto je odbio zahtjev (prijedlog) roditelja (čl. 338. st. 4. ZPPRH; čl. 327. st. 4. ZPPRM-a). Protiv odluke u kojoj nedostaje obrazloženje zašto je odbijen njegov zahtjev (prijedlog) roditelj bi mogao izjaviti žalbu već zbog manjkavosti u sastavu odluke jer bi ona imala nedostatke zbog kojih se ne bi mogla ispitati, odnosno u njoj ne bi bilo razloga o odlučnim činjenicama na kojima je roditelj zasnovao svoj prijedlog (čl. 354. st. 2. t. 11. ZPPRH; čl. 343. st. 2. t. 13. ZPPRM-a).

Ako sud stranci ne bi omogućio da dozna za činjenice i dokaze koje je utvrđivao, odnosno izvodio po službenoj dužnosti, kao i da se o svemu tome izjasni, odnosno da postavlja svoje zahtjeve, da ih činjenično, dokazno i pravno potkrepljuje te da se izjasni o zahtjevima i navodima drugih sudionika, bila bi počinjena apsolutno bitna povreda odredaba parničnog postupka zbog koje

⁴² Prema čl. 278. st. 2. ObZRH centar za socijalnu skrb dužan je na zahtjev suda u sporovima o uzdržavanju brižljivo ispitati imovinske prilike stranaka u postupku, a posebice odgovaraju li njihovi iskazani prihodi stvarnom stanju. ZSRM ne propisuje slične dužnosti centra za socijalnu skrb. Vidi *infra ad* 4.

bi se presuda mogla pobijati (*arg. ex* čl. 354. st. 2. t. 6. ZPPRH; *arg. ex* čl. 343. st. 2. t. 7. ZMPPRM-a).

3.2.1. *Parnična sposobnost stranaca*

Za parničnu sposobnost strane fizičke osobe mjerodavno je pravo države čiji je ona državljanin (*lex patriae*) (čl. 79. st. 1. ZRSZRH; čl. 92. st. 1. ZMPPRM-a). To je pravo mjerodavno i za lišenje i ograničenje poslovne sposobnosti (čl. 14. st. 3. ZRSZRH; čl. 15. st. 3. ZMPPRM-a). Za stavljanje pod skrbništvo i prestanak skrbništva te za odnose između skrbnika i osobe pod skrbništvom mjerodavno je pravo države čiji je državljanin osoba pod skrbništvom (štićenik) (čl. 15. st. 1. ZRSZRH; čl. 17. st. 1. ZMPPRM-a).

Privremene zaštitne mjere prema stranom državljaninu i prema osobi bez državljanstva koji se nalaze u Republici Hrvatskoj/Makedoniji određuju se po pravu Republike Hrvatske/Makedonije i traju dok nadležna država ne doneše oduku i ne poduzme potrebne mjere (čl. 15. st. 2. ZRSZRH; čl. 17. st. 2. ZMPPRM-a). Tijelo Republike Hrvatske/Makedonije poduzet će nužne privremene mjere radi zaštite ličnosti, prava i interesa stranog državljanina koji se nalazi ili ima imovinu u Republici Hrvatskoj/Makedoniji, o čemu je dužan obavijestiti tijelo države čiji je državljanin ta osoba (čl. 77. st. 1. ZRSZRH; čl. 90. st. 1. ZMPPRM-a). Tijelo Republike Hrvatske/Makedonije dužno je donijeti odluku i poduzeti mjere u stvarima skrbništva stranog državljanina koji ima prebivalište u Republici Hrvatskoj/Makedoniji ako zaštitu njegove ličnosti, prava i interesa nije osiguralo tijelo države čiji je on državljanin (čl. 77. st. 2. ZRSZRH; čl. 90. st. 1. ZMPPRM-a).

U kontekstu citiranih odredaba ZRSZRH te ZMPPRM-a trebalo bi razlikovati dvije situacije:

(1) ako strani državljanin ima prebivalište u Republici Hrvatskoj/Makedoniji, a tijelo države čiji je on državljanin nije osiguralo zaštitu njegove ličnosti, prava i interesa, tijelo Republike Hrvatske/Makedonije nadležno je da donosi odluke i poduzima mjere u stvarima skrbništva. Tako, npr., ako bi hrvatski sud u alimentacijskom postupku ustanovio da zakonski zastupnik stranog (makedonskog) državljanina koji je pod skrbništvom ne pokazuje potrebnu pozornost u zastupanju, bio bi dužan o tome obavijestiti centar za socijalnu skrb njegova prebivališta (čl. 77. st. 2. ZRSZRH; čl. 195. ObZRH), a eventualno i zastati s postupkom ako bi zbog propuštanja zastupnika mogla nastati šteta za zastupanu osobu i predložiti da se odredi drugi zastupnik (*arg. ex*: čl. 77. st. 2.

ZRSZRH u vezi s čl. 81. st. 3. ZPPRH). U takvom bi slučaju, treba uzeti, i sud mogao stranom (makedonskom) državljaninu postaviti privremenog zastupnika ako bi postupak oko postavljanja (posebnog) skrbnika dugo trajao (*arg. ex* čl. 84. ZPPRH).⁴³ Na isti bi način sud trebao postupiti i u slučaju kad nađe da strani (makedonski) državljanin nema zakonskog zastupnika (*arg. ex*: čl. 77. st. 2. ZRSZRH u vezi s čl. 82. ZPPRH). Ako bi hrvatski sud tijekom alimentacijskog postupka posumnjao da stranka koja je strani (makedonski) državljanin nije sposobna sama se brinuti o svojim pravima i interesima i da bi je zbog toga trebalo lišiti poslovne sposobnosti i postaviti joj skrbnika, treba uzeti da bi sud o tome trebao izvijestiti centar za socijalnu skrb njegova prebivališta (čl. 77. st. 2. ZRSZRH; čl. 195. ObZRH) i nadležni sud radi pokretanja odgovarajućeg postupka (*arg. ex*: čl. 77. st. 2. ZRSZRH u vezi s čl. 268. st. 1. ObZRH).⁴⁴ U tom bi slučaju sud mogao na zahtjev protivne stranke ili po službenoj dužnosti postaviti privremenog zastupnika svakoj stranci u postupku – tužitelju i tuženiku (nov. čl. 268. st. 3. ObZRH). O dužnostima i ovlastima suda u tom slučaju vidi *supra ad* 3. 2.

(2) ako strani državljanin nema prebivalište u Republici Hrvatskoj/Makedoniji, a nalazi se u Republici Hrvatskoj/Makedoniji ili tu ima imovinu, tijelo Republike Hrvatske/Makedonije nadležno je poduzeti samo nužne privremene mjere radi zaštite ličnosti, prava i interesa stranog državljanina, o čemu je dužan obavijestiti tijelo države čiji je državljanin ta osoba. Tako, npr., ako bi hrvatski sud u alimentacijskom postupku ustanovio da zakonski zastupnik stranog (makedonskog) državljanina koji je pod skrbništvom ne pokazuje potrebnu pozornost u zastupanju, bio bi dužan o tome obavijestiti centar za socijalnu skrb, a eventualno i zastati s postupkom ako bi zbog propuštanja zastupnika mogla nastati šteta za zastupanu osobu (čl. 81. st. 3 ZPPRH). Treba uzeti da bi centar za socijalnu skrb u tom slučaju mogao stranom (makedonskom) državljaninu postaviti posebnog skrbnika koji bi svoja prava i dužnosti vršio sve dok nadležna država (Republika Makedonija) ne donese odluku i ne poduzme potrebne mjere (*arg. ex*: čl. 15. st. 2., čl. 77. st. 1. ZRSZRH u vezi s čl. 168. t. 5. ObZRH). U takvom bi slučaju, treba uzeti, i sud mogao stranom (make-

⁴³ ZPPRM, za razliku od ZPPRH, predviđa samo mogućnost postavljanja privremenog zastupnika tuženiku, a ne i tužitelju (čl. 76. ZPPRM-a).

⁴⁴ Kad se o pravnom odnosu odlučuje u izvanparničnom postupku, međunarodna nadležnost suda Republike Hrvatske/Makedonije postoji ako osoba prema kojoj je podnesen zahtjev ima prebivalište u Republici Hrvatskoj/Makedoniji, a kad u postupku sudjeluje samo jedna osoba – ako ta osoba ima prebivalište u Republici Hrvatskoj/Makedoniji (čl. 46. st. 5. ZRSZRH; čl. 53. ZMPPRM-a).

donskom) državljaninu postaviti privremenog zastupnika ako bi postupak oko postavljanja (posebnog) skrbnika dugo trajao (*arg. ex* čl. 84. ZPPRH). Na isti bi način sud trebao postupiti i u slučaju kad nađe da strani (makedonski) državljanin nema zakonskog zastupnika (*arg. ex*: čl. 77. st. 1. ZRSZRH u vezi s čl. 82. ZPPRH) ili da se nije sposoban sam brinuti o svojim pravima i interesima te da bi ga zbog toga trebalo lišiti poslovne sposobnosti i postaviti skrbnika (*arg. ex*: čl. 77. st. 1. ZRSZRH; čl. 195. ObZRH).

Ako strani državljanin nije parnično sposoban prema *lex patriae*, a sposoban je prema *lex fori*, može sam poduzimati radnje u postupku (čl. 79. st. 2. ZRSZRH, čl. 88. ZPPRH; čl. 92. st. 2. ZMPPRM-a, čl. 79. ZPPRM-a). Zakonski zastupnik takva stranog državljanina može poduzimati radnje u postupku dok on ne izjavi da sam preuzima vođenje postupka (čl. 79. st. 3. ZRSZRH, čl. 88. ZPPRH; čl. 92. st. 3. ZMPPRM-a, čl. 79. ZPPRM-a).

Dakle, zavisi od stranog državljanina hoće li se koristiti privilegijom da se pred sudom (*lex fori*) ponaša kao parnično sposoban ili će se držati svojeg nacionalnog zakona (*lex patriae*) i dopustiti da ga u postupku zastupa njegov zakonski zastupnik. Stranog bi državljanina trebalo tretirati kao osobu bez parnične sposobnosti sve dok ne bi izjavio da sam preuzima vođenje postupka.

U kontekstu odredbe čl. 269. st. 1. ObZRH prema kojoj u statusnim stvarima sud može dopustiti da radi ostvarenja svojih prava i interesa pojedine radnje u postupku poduzima i stranka koja nema poslovne sposobnosti ako je u stanju shvatiti značenje i pravne posljedice tih radnji, otvara se pitanje bi li sud Republike Hrvatske stranom (makedonskom) državljaninu koji je poslovno nesposoban prema *lex patriae* mogao svojom odlukom priznati parničnu sposobnost u konkretnom obiteljskom statusnom postupku, ali samo za poduzimanje pojedinih radnji ili za više određenih radnji. Čini se da ne bi bilo zapreka za tu mogućnost (*arg. ex*: čl. 79. st. 2. ZRSZRH, čl. 88. ZPPRH u vezi s čl. 269. st. 1. ObZRH). Tako bi se i stranom državljaninu koji je u potpunosti lišen poslovne sposobnosti, odnosno djelomično u odnosu na statusna pitanja, ili djetetu stranom državljaninu mogla priznati odlukom suda Republike Hrvatske u obiteljskim statusnim postupcima parnična sposobnost, ali samo za poduzimanje pojedinih radnji ili za više određenih radnji. Na temelju takve odluke suda Republike Hrvatske te bi osobe stjecale parničnu sposobnost za poduzimanje radnji u konkretnom postupku čije im je poduzimanje dopušteno. Ostale bi radnje poduzimao u njihovo ime i za njihov račun zakonski zastupnik, odnosno poseban (kolizijski) skrbnik (kao privremeni zakonski zastupnik). Međutim, citirana odredba čl. 269. st. 1. ObZRH bi se, čini se, pri-

mjenjivala samo u obiteljskim statusnim postupcima, a ne i u alimentacijskim postupcima (*arg. ex* čl. 269. st. 1. ObZRH).

Zanimljivo je pitanje bi li strani državljanin, koji se odlučio koristiti privilegijom da se pred sudom (*lex fori*) ponaša kao parnično sposoban, mogao reterirati i ponovno postati osoba bez toga svojstva. Ako bi se na navedeno pitanje pozitivno odgovorilo, to bi ujedno značilo da bi strani državljanin poduzimao postupovne radnje pod uvjetom da ne reterira, a čija bi postupovnoppravna valjanost u krajnjoj liniji ovisila o tome hoće li ih odobriti (prihvatiti) njegov zakonski zastupnik. Mogućnost poduzimanja uvjetnih postupovnih radnji bila bi protivna načelnom stavu da su one zabranjene u postupku zbog procesne ekonomije i pravne sigurnosti.⁴⁵ Treba, dakle, zauzeti negativan stav prema tom pitanju.

4. SUDJELOVANJE CENTRA ZA SOCIJALNU SKRB U POSTUPKU

4.1. Općenito

Procesne funkcije te ovlaštenja centra za socijalnu skrb u obiteljskim sudskim postupcima općenito, odnosno u alimentacijskim postupcima posebno, uređena su u posebnoj glavi ObZRH "Sudjelovanje centra za socijalnu skrb" (nov. čl. 274. – 279. ObZRH). Centar u alimentacijskim postupcima može sudjelovati trojako – kao specifični umješač, kao zastupnik određenih stranaka te kao pomoćno sudsko tijelo.⁴⁶

ZSRM ne sadržava općenite odredbe o sudjelovanju centra za socijalnu skrb u svim obiteljskim sudskim postupcima, već pojedinim odredbama uređuje njegov procesni položaj i ovlasti prilikom adhezijskog odlučivanja o pitanjima skrbi o djetetu te njegovu uzdržavanju. Pritom se centar za socijalnu skrb, prema ZSRM-u, može javiti i kao ugovorni (dobrovoljni) zastupnik određenih stranaka u alimentacijskom postupku.

⁴⁵ Usp. Triva i Dika, *op. cit.* u bilj. 22, str. 309 – 310; Dika, *Građansko parnično pravo, Stranke, njihovi zastupnici i treći u parničnom postupku*, IV. knjiga, Zagreb, 2008., str. 49, 52.

⁴⁶ U razdoblju je važenja republičkog zakonodavstva (od 1971. do 1991. godine) od svih obiteljskih zakona republika i pokrajina jedino hrvatski ZBPOH sadržavao opće i sistemski sređene odredbe o ulozi i procesnom položaju organa starateljstva (čl. 312. – 317. ZBPOH) koje su bile dodatno razrađene za pojedine posebne postupke i specifične procesne situacije koje u njima mogu nastati.

4.2. Centar za socijalnu skrb kao umješač *sui generis*

Prema ObZRH nakon ZIDObZRH 07 centar za socijalnu skrb ovlašten je sudjelovati kao umješač u postupcima koje nije ovlašten pokrenuti⁴⁷ ako je to potrebno radi zaštite prava i interesa stranke koja se nije sposobna sama o njima brinuti, a osobito radi zaštite prava i interesa maloljetnog djeteta ili punoljetnog djeteta nad kojim roditelji ostvaruju roditeljsku skrb (nov. čl. 274. st. 3. ObZRH). Međutim, kad se u postupku pred sudom odlučuje o pravima i dužnostima u odnosima roditelja i maloljetne djece ili punoljetnih osoba koje se nisu u stanju same skrbiti o svojim pravima i interesima, sud mora pozvati centar za socijalnu skrb da sudjeluje u postupku, a centar za socijalnu skrb dužan je odazvati se tom pozivu te sudjelovati u postupku (nov. čl. 275. st. 1. i 2. ObZRH).⁴⁸ Treba, dakle, razlikovati dvije situacije:

(1) kad se u postupku odlučuje o pravima (i dužnostima) stranke koja se nije sposobna sama brinuti o svojim pravima i interesima, sud će pozvati centar za socijalnu skrb, ako smatra da je to potrebno radi zaštite njezinih prava i interesa, da sudjeluje kao umješač u postupku koji nije ovlašten pokrenuti i odrediti mu rok u kojem može prijaviti svoje sudjelovanje (nov. čl. 274. st. 4. ObZRH). Dok ne istekne rok, sud će zastati s postupkom, ali svoje pravo sudjelovanja u postupku centar za socijalnu skrb može koristiti i nakon proteka toga roka (nov. čl. 274. st. 4. ObZRH). Tako bi, npr., u postupku radi određivanja odnosno povećanja uzdržavanja bračnog druga koji je lišen poslovne sposobnosti, odnosno kojeg bi trebalo lišiti poslovne sposobnosti centar za socijalnu skrb mogao sudjelovati kao specifični intervenijent (arg. ex čl. 274. st. 3. ObZRH). Dakle, centar bi bio ovlašten intervenirati zbog navedenih razloga, ali sud ne bi bio dužan uvijek ga pozivati da to učini. Navedeno bi ovisilo o ocjeni suda o svrhovitosti intervencije.⁴⁹

⁴⁷ Centar za socijalnu skrb može tužbom pokrenuti parnični postupak radi utvrđenja da brak postoji ili da ne postoji (čl. 25. ObZRH), za poništaj braka zbog maloljetnosti, lišenja poslovne sposobnosti i nesposobnosti za rasuđivanje, krvnog srodstva, odnosa nastalih posvojenjem i postojanja ranijeg braka (čl. 36. u vezi s čl. 26. – 30. i 37. – 41. ObZRH) te radi utvrđenja majčinstva i očinstva (čl. 73. ObZRH).

⁴⁸ Isto vrijedi i za postupak ovrhe i osiguranja koji se provode radi ostvarivanja odluka o navedenim pravima i dužnostima u odnosima roditelja i maloljetne djece ili punoljetnih osoba koje se nisu u stanju same skrbiti o svojim pravima i interesima (čl. 275. st. 3. ObZRH).

⁴⁹ Usporedi Belajec, *Suradnja suda i organa starateljstva u posebnim građanskim sudskim postupcima o bračnim i porodičnim stvarima (disertacija)*, Zagreb, 1985., str. 376 – 377.; Dika, *op. cit.* u bilj. 45, str. 295.

(2) kad se u postupku pred sudom odlučuje o pravima i dužnostima u odnosima roditelja i maloljetne djece ili punoljetnih osoba koje se nisu u stanju same skrbiti o svojim pravima i interesima, sud mora pozvati centar za socijalnu skrb da sudjeluje u postupku, a centar za socijalnu skrb dužan je odazvati se tom pozivu te sudjelovati u postupku (nov. čl. 275. st. 1. i 2. ObZRH). Postupci koji se tiču prava i dužnosti u odnosima roditelja i djece jesu postupci u kojima se odlučuje o tome s kojim će roditeljem dijete živjeti, o susretima djeteta s roditeljem s kojim ne živi te o drugim sadržajima roditeljske skrbi (čl. 294. ObZRH), o uzdržavanju maloljetnog djeteta ili punoljetnog djeteta koje nije sposobno za rad (čl. 300., 301. ObZRH). O navedenim je pitanjima sud dužan adhezijski odlučiti u određenim sporovima (*arg. ex:* čl. 294., čl. 300. i čl. 301. ObZRH). U ostalim slučajevima, osim sporova o zakonskom uzdržavanju, sud o tome odlučuje u izvanparničnom postupku.⁵⁰ U navedenim bi slučajevima bila riječ o obvezatnom pozivanju centra i obvezatnoj intervenciji. Centar bi mogao intervenirati neovisno o pozivu suda.⁵¹

Ako centar za socijalnu skrb, sukladno odredbama nov. čl. 274. st. 3. i nov. čl. 275. st. 1. ObZRH, intervenira u alimentacijski postupak koji je pokrenula druga osoba, tada centar za socijalnu skrb postaje njegov sudionik odnosno umješač *sui generis* (specifični intervenijent).⁵² Karakteristika je tog procesnog instituta da se centar za socijalnu skrb, intervenirajući u određenim postupcima, ne pridružuje niti jednoj od stranaka, već zadržava pravni položaj "trećega" sa samostalnim ovlastima (položaj blizak položaju centra kad intervenira u postupak kao stranka – nov. čl. 274. st. 2. ObZRH).⁵³

Navedeno proizlazi iz zadaća i ovlasti centra za socijalnu skrb koje on ima kad intervenira u postupak koji je pokrenula druga osoba. Naime, centar svojim

⁵⁰ Budući da centar navedene postupke koji se tiču prava i dužnosti u odnosima roditelja i djece ne može pokretati kao stranka (*arg. ex:* čl. 294., čl. 300., čl. 301. ObZRH), nego, kad je u pitanju alimentacijski postupak, samo kao zastupnik stranke (*arg. ex* nov. čl. 234. st. 1. ObZRH), on u njih ne bi intervenirao u svojstvu stranke (nov. čl. 274. st. 2. ObZRH), već kao umješač (nov. čl. 275. st. 1. ObZRH).

⁵¹ Usp. Dika, *op. cit.* u bilj. 45, str. 295.

⁵² Dika, *op. cit.* u bilj. 45, str. 291, za navedeni slučaj intervencije centra za socijalnu skrb u postupku rabi pojam umješača s položajem samostalnog sudionika. Inače, u teoriji se za navedeni slučaj intervencije centra u postupku ustalio naziv umješač *sui generis*. Vidi Stanković, *Građansko procesno pravo*, Beograd, 1989., str. 84 i sl.; Belajec, *op. cit.* u bilj. 49, str. 369 i sl.; Triva i Dika, *op. cit.* u bilj. 22, str. 248 i sl.

⁵³ Usporedi Stanković, *op. cit.* u bilj. 52, str. 85; Belajec, *op. cit.* u bilj. 49, str. 369; Dika, *op. cit.* u bilj. 45, str. 296. O tome vidi više Aras, *Centar za socijalnu skrb u ulozi stranke i umješača (intervenijenta) u statusnim i alimentacijskim postupcima*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 59, 2009., 2–3, str. 514 – 516.

sudjelovanjem u postupku treba pomoći ostvarivanju javnih interesa, zapravo zaštititi prava i interesa djece i punoljetnih osoba nad kojima roditelji ostvaruju produženu roditeljsku skrb, odnosno punoljetnih osoba koje su lišene poslovne sposobnosti (*arg. ex. nov.* čl. 274. st. 3., nov. čl. 275. st. 1. ObZRH).

Kad sudjeluje u alimentacijskom postupku kao specifični intervenijent (nov. čl. 274. st. 3. i 4., nov. čl. 275. ObZRH), centar za socijalnu skrb ovlašten je podnijeti svoj prijedlog i poduzimati druge radnje u postupku radi zaštite prava i interesa maloljetne djece te punoljetnih osoba koje se nisu u stanju same skrbiti o svojim pravima i interesima (nov. čl. 276. st. 1. ObZRH). Pritom je centar ovlašten iznositi činjenice koje stranke nisu navele, predlagati izvođenje dokaza i ulagati pravne lijekove (nov. čl. 276. st. 2. ObZRH).

Sud pred kojim se provodi alimentacijski postupak u koji je centar dužan intervenirati dužan je pozivati centar za socijalnu skrb na ročišta i dostavljati mu podneske stranaka i odluke, bez obzira na to sudjeluje li centar za socijalnu skrb u postupku (*arg. ex. nov.* čl. 275. st. 1. i 2., nov. čl. 277. st. 1. ObZRH). Treba uzeti, također, da je sud pred kojim se provodi postupak u kojemu je centar ovlašten intervenirati kao umješlač (nov. čl. 274. st. 3. ObZRH), kad ocijeni da je njegova intervencija potrebna, dužan pozivati centar na ročišta i dostavljati mu podneske stranaka i odluke bez obzira na to sudjeluje li centar za socijalnu skrb u postupku (*arg. ex. nov.* čl. 274. st. 3. i 4., nov. čl. 277. st. 1. ObZRH).

Budući da sud u stvarima uzdržavanja djeteta nije vezan zahtjevima stranaka (*arg. ex. nov.* čl. 305. st. 1. ObZRH), pa tako niti prijedlogom centra za socijalnu skrb, on može suditi izvan i mimo takvih zahtjeva (prijedloga) centra. Stoga treba uzeti da sud, s obzirom na to da nije vezan takvim prijedlozima, ne bi morao o njima odlučiti u izreci odluke (*arg. ex. nov.* čl. 305. st. 1. ObZRH; čl. 338. ZPPRH). Sud bi u obrazloženju odluke morao objasniti zašto je usvojio, a osobito zašto je odbio prijedlog centra za socijalnu skrb (čl. 338. st. 4. ZPPRH). Protiv odluke u kojoj nedostaje obrazloženje zašto je odbijen njegov prijedlog centar za socijalnu skrb mogao bi izjaviti žalbu već zbog manjkavosti u sastavu odluke jer bi ona imala nedostatke zbog kojih se ne bi mogla ispitati, odnosno u njoj ne bi bilo razloga o odlučnim činjenicama na kojima je centar za socijalnu skrb zasnovao svoj prijedlog (čl. 354. st. 2. t. 11. ZPPRH).

Ako bi sud propustio odlučiti o zahtjevu (prijedlogu) centra za socijalnu skrb, treba uzeti da bi centar mogao predložiti donošenje dopunske presude (čl. 339. st. 1. ZPPRH).

Treba uzeti da centar za socijalnu skrb u postupku o uzdržavanju djeteta u koji je intervenirao kao specifični umješlač može neke radnje poduzeti i kao

zakonski zastupnik stranke, tj. promijeniti svoj status (*arg. ex nov.* čl. 234. st. 1. ObZRH) ili uz umješački preuzeti i zastupnički status (*arg. ex:* nov. čl. 234. st. 1., nov. čl. 275. st. 1. ObZRH).⁵⁴

ZSRM propisuje samo ovlasti centra za socijalnu skrb prilikom adhezijskog odlučivanja o uzdržavanju (te statusnim pitanjima) djeteta uz brakorazvodni spor kao glavni.

Tako ako se uz brakorazvodni spor adhezijski odlučuje o uzdržavanju (te statusnim pitanjima) u odnosu na dijete, sud će pozvati centar za socijalnu skrb da sudjeluje na ročištu radi zaštite interesa djeteta te mu dostaviti sve odluke donesene u tom postupku (čl. 249. st. 1. ZSRM). Pritom će centar dati prijedlog u vezi s uzdržavanjem (te statusnim pitanjima) djeteta, a može, u granicama tog prijedloga, iznositi nove činjenice i dokaze koje stranke nisu navele, ulagati pravne lijekove te poduzimati druge radnje u postupku u interesu djeteta (čl. 249. st. 2. ZSRM-a).⁵⁵

Dakle, sudjelovanje je centra za socijalnu skrb prema ObZRH u obiteljskim postupcima šire od istog sudjelovanja centra prema ZSRM-u. Osim odredaba čl. 249. ZSRM-a o sudjelovanju centra u adhezijskom postupku koji se vodi uz brakorazvodni kao glavni postupak, ZSRM ne propisuje sudjelovanje centra u posebnim alimentacijskim postupcima.

4.3. Centar za socijalnu skrb kao zastupnik

Prema ObZRH nakon ZIDObZRH 07 centar za socijalnu skrb dužan je u ime i za račun djeteta pokrenuti i voditi parnicu o uzdržavanju, odnosno za povećanje uzdržavanja ako o djetetu skrbi druga fizička osoba ili pravna osoba ili ako roditelj s kojim dijete živi to pravo ne ostvaruje iz neopravdanih razloga duže od tri mjeseca od dana kad je dijete steklo pravo (nov. čl. 234. st. 1. ObZRH).⁵⁶ U navedenom slučaju procesna se uloga centra za socijalnu

⁵⁴ Treba, npr., uzeti da bi centar za socijalnu skrb, koji je intervenirao u postupak radi uzdržavanja, odnosno za povećanje uzdržavanja djeteta kao specifični umješač, mogao preuzeti taj postupak koji je pokrenuo roditelj s kojim dijete živi (ili druga fizička ili pravna osoba koja o djetetu skrbi), a zatim od njega odustao.

⁵⁵ Ono što je *supra* rečeno o dužnostima suda u vezi s pozivanjem centra za socijalnu skrb te ovlastima centra nakon intervencije u postupku prema ObZRH vrijedilo bi i ovdje.

⁵⁶ Premda se u odredbi nov. čl. 234. st. 1. ObZRH, vjerojatno zbog redakcijskog lapsusa, govori "ako roditelj s kojim dijete živi to pravo ne ostvaruje iz neopravdanih razloga duže od tri mjeseca od dana kad je ovršna isprava stekla svojstvo ovršnosti", valja uzeti da je centar za socijalnu skrb dužan u ime djeteta pokrenuti i voditi par-

skrb sastoji od privremenog zakonskog zastupanja djeteta u čije ime pokreće postupak pred sudom. U ime centra u postupku pred sudom nastupat će osoba koju odredi ovlaštena osoba centra.⁵⁷

ZSRM ne predviđa mogućnost da centar za socijalnu skrb pokrene i vodi u ime i za račun djeteta kao zakonski zastupnik alimentacijsku parnicu te alimentacijsku ovrhu.⁵⁸ S druge strane, centar za socijalnu skrb može, po punomoći starijih osoba, u njihovo ime pokrenuti i voditi spor radi ostvarenja prava na uzdržavanje protiv osoba koje su prema odredbama Zakona dužne da ih uzdržavaju (čl. 199. ZSRM-a). U tom slučaju centar za socijalnu skrb nastupa kao opunomoćenik stranke (starijih osoba), a ne kao zakonski zastupnik, što je iznimka od pravila da samo fizičke osobe mogu biti opunomoćenikom (*arg. ex* čl. 81. st. 1. ZPPRM-a). Kad centar nastupa kao opunomoćenik, radnje za centar obavlja ovlaštena fizička osoba.

Centar bi bio ovlašten na temelju izdane punomoći za vođenje postupka u pravilu na poduzimanje svih radnji u postupku kao i stranka koju zastupa (*arg. ex* čl. 87. ZPPRM-a). Ipak, određene bi radnje, koje su poimenično navedene, mogao poduzimati samo ako je na to izričekom ovlašten (*arg. ex* čl. 87. ZPPRM-a). U tom smislu on mora imati izričito ovlaštenje: za povlačenje tužbe (čl. 183. ZPPRM-a), za priznanje tužbenog zahtjeva (čl. 317. ZPPRM-a), za odricanje od tužbenog zahtjeva (čl. 318. ZPPRM-a), za zaključenje sudske nagodbe (čl. 307. ZPPRM-a), za odricanje ili odustanak od pravnog lijeka (čl. 338. ZPPRM-a), za prenošenje punomoći na drugu osobu te za podnošenje izvanrednih pravnih lijekova.

Prema ObZRH i ZSRM-u centar za socijalnu skrb mogao bi se naći u ulozi zakonskog zastupnika stranke (štićenika) u alimentacijskom postupku kad odluči da neposredno obavlja dužnost skrbnika (neposredno skrbništvo) (čl. 174. st. 2. ObZRH; čl. 135. st. 1., čl. 138. ZSRM-a). U slučaju neposrednog

nicu o uzdržavanju, odnosno za povećanje uzdržavanja ako roditelj s kojim dijete živi to pravo ne ostvaruje iz neopravdanih razloga duže od tri mjeseca od dana kad je dijete steklo pravo.

⁵⁷ Centar je dužan, također u ime i za račun djeteta, u roku od petnaest dana od primitka ovršne isprave tražiti ovrhu na temelju odluke o uzdržavanju djeteta, odnosno donošenje odluke o određivanju privremene mjere osiguranja na imovini roditelja obveznika uzdržavanja (nov. čl. 234. st. 2. i 3. ObZRH). Dužnosti su centra za socijalnu skrb prema citiranim odredbama nov. čl. 234. st. 2. i 3. ObZRH supsidijarne u odnosu na iste dužnosti suda (*arg. ex*: čl. 234. st. 2. i 3. u vezi s čl. 350. ObZRH).

⁵⁸ Centar za socijalnu skrb ovlašten je predložiti određivanje privremenih mjera radi davanja uzdržavanja za zajedničku djecu bračnih drugova tijekom brakorazvodnog postupka (čl. 251. st. 1. i 2. ZSRM-a).

skrbništva centar za socijalnu skrb rješenjem će odrediti svojeg radnika (koji ne može biti ravnatelj niti službenik koji obavlja pravne poslove skrbništva u tom centru – čl. 174. st. 2. ObZRH) koji će u njegovo ime obavljati poslove skrbništva te mu odrediti opseg njegovih ovlaštenja i njegove dužnosti (čl. 174. st. 2. ObZRH; čl. 138. ZSRM-a). Pritom bi se u ulozi zakonskog zastupnika centar za socijalnu skrb mogao naći u svakom sudskom postupku u kome je štićenik stranka, a ne samo u alimentacijskom postupku.

Centar za socijalnu skrb može, u načelu, kao zakonski zastupnik u alimentacijskom postupku u ime (i za račun) stranke poduzimati sve radnje u postupku (*arg. ex* čl. 81. st. 1. ZPPRH; *arg. ex* čl. 73. st. 1. ZPPRM-a). To je načelno ovlaštenje ograničeno – zakonskom je zastupniku za poduzimanje određenih radnji potrebno posebno ovlaštenje nadležnog tijela ako je to propisano drugim propisima.⁵⁹ O procesnopravnom položaju i ovlastima stranaka u alimentacijskom postupku vidi *supra ad* 3. 2.

4.4. Centar za socijalnu skrb kao pomoćno sudsko tijelo

S ulogom centra za socijalnu skrb kao umješača *sui generis* (vidi *supra ad* 4. 2.) prema ObZRH povezana je i njegova dužnost da na zahtjev suda prikuplja podatke o osobnim i obiteljskim prilikama djeteta i stranaka u postupku kad sud smatra da je to potrebno za donošenje odluke (čl. 278. st. 1. ObZRH) te da, također na zahtjev suda, u sporovima o uzdržavanju brižljivo ispita imovinske prilike stranaka u postupku, a posebice odgovaraju li njihovi iskazani prihodi stvarnom stanju (čl. 278. st. 2. ObZRH). Strankama bi svakako trebalo omogućiti da o informacijama koje je centar prikupio raspravljaju, da se o njima izjasne (*arg. ex* čl. 7. st. 3., čl. 354. st. 2. t. 6. ZPPRH).

ZSRM ne propisuje navedene dužnosti centra za socijalnu skrb u alimentacijskom postupku. O položaju i ovlastima centra kao specifičnog umješača prema ZSRM-u vidi *supra ad* 4. 2.

Sud je prema odredbi čl. 277. st. 2. ObZRH ovlašten zatražiti od centra za socijalnu skrb, od kojeg je zatražio da intervenira u postupku kao samostalni sudionik, da obavijesti dijete o mogućnosti sudjelovanja u tom sudskom postupku. Pritom centar za socijalnu skrb mora uzeti u obzir dob, zrelost i dobrobit djeteta.⁶⁰

⁵⁹ Posebni propisi iz kojih se može izvesti zaključak o tome da je za poduzimanje određenih radnji u određenim postupcima zakonskom zastupniku potrebno posebno ovlaštenje su propisi obiteljskog prava (vidi npr. čl. 186. ObZRH; čl. 147. ZSRM-a).

⁶⁰ ZSRM ne propisuje slične dužnosti centra za socijalnu skrb.

4.5. Povreda pravila o sudjelovanju centra za socijalnu skrb u postupku

ObZRH te ZSRM ne sadržavaju odredbe o tome od kakvog je značenja povreda pravila o sudjelovanju centra za socijalnu skrb u postupku, posebno kad je sud nezakonitim postupanjem, a osobito propuštanjem dostave, centru uskratio mogućnost da raspravlja pred sudom. Na ta pitanja primjenjivale bi se odredbe ZPPRH i ZPPRM-a jer ObZRH te ZSRM propisuju njihovu supsidijarnu primjenu (nov. čl. 264. ObZ; čl. 222. ZSRM).

Ako je povreda učinjena u alimentacijskom postupku u kojem je centar imao procesnu ulogu zakonskog zastupnika (ili punomoćnika – čl. 199. ZSRM-a) stranke (vidi *supra ad* 4.3.), trebalo bi je kvalificirati kao apsolutno bitnu povredu odredaba parničnog postupka zbog koje bi se presuda mogla pobijati (*arg. ex* čl. 354. st. 2. t. 6. ZPPRH; *arg. ex* čl. 343. st. 2. t. 7. ZPPRM-a).⁶¹

O procesnim posljedicama povrede načela saslušanja u odnosu prema centru za socijalnu skrb kad on sudjeluje u postupku u ulozi specifičnog umješača izdiferencirala su se u bivšoj jugoslavenskoj te hrvatskoj doktrini različita stajališta.⁶²

Sa stajališta ObZRH treba uzeti da je sud dužan – u slučajevima kad je dužan pozvati centar da intervenira u postupku kao specifični umješač (nov. čl. 275. st. 1. ObZRH) te u slučajevima kad je ovlašten pozvati centar (ako smatra da je to potrebno) da intervenira u postupku kao specifični umješač (nov. čl. 274. st. 4. ObZRH) – tretirati centar kao aktualnog sudionika (umješača) neovisno o tome je li on formalno intervenirao ili nije (*arg. ex*: nov. čl. 277. st. 1. u vezi s nov. čl. 274. st. 3. i 4. te nov. čl. 275. st. 1. ObZRH).⁶³ Nadalje, kad centar za socijalnu skrb intervenira u postupak, on se ne pridružuje niti jednoj od stranaka, već zadržava položaj “trećega” sa samostalnim ovlastima (*arg. ex*:

⁶¹ Usporedi Dika, *op. cit.* u bilj. 45, str. 293. Vidi Aras, *op. cit.* u bilj. 53, str. 521.

⁶² Prema Belajcu, *op. cit.* u bilj. 49, str. 438 – 440, treba postaviti distinkciju između dviju situacija, pa apsolutno bitnim povredama odredaba parničnog postupka smatrati samo one koje se odnose na povredu načela saslušanja u situaciji kad se centar za socijalnu skrb umiješao u postupak. Povreda procesnih pravila o dostavljanju u fazi dok centar za socijalnu skrb prati postupak sa strane – kad se nije pridružio postupku u svojstvu umješača – mogla bi imati značenje samo relativne procesne povrede. Vidi i Triva i Dika, *op. cit.* u bilj. 22, str. 248. Prema Diki, *op. cit.* u bilj. 45, str. 296, povreda pravila o dostavi podnesaka, poziva i odluka centru mogla bi imati samo značenje relativno bitne povrede odredaba parničnog postupka jer centar, kad intervenira u postupku kao specifični umješač, nije stranka.

⁶³ Dika, *op. cit.* u bilj. 45, str. 293, dolazi do istog zaključka u slučaju intervencije centra kao stranke u postupku (nov. čl. 274. st. 2. ObZRH).

nov. čl. 276. st. 1. i 2. u vezi s nov. čl. 274. st. 3. te nov. čl. 275. st. 1. ObZRH). Dakle, centar za socijalnu skrb u navedenom slučaju intervencije nema položaj stranke. Stoga povredu pravila o dostavi centru treba tretirati kao relativno bitnu povredu odredaba parničnog postupka (*arg. ex:* čl. 354. st. 1., čl. 354. st. 2. t. 6. ZPPRH).⁶⁴

Izneseno bi shvaćanje vrijedilo i u odnosu na intervenciju centra za socijalnu skrb prema odredbi čl. 249. st. 1. ZSRM-a prilikom adhezijskog odlučivanja o uzdržavanju (te statusnim pitanjima) djeteta uz brakorazvodni spor kao glavni.

5. ZAKLJUČNE NAPOMENE

Može se primijetiti da prema ObZRH centar za socijalnu skrb ima množinu funkcija u alimentacijskom postupku.

De lege ferenda, trebalo bi svakako preispitati je li centar za socijalnu skrb kompetentan za obavljanje pojedinih funkcija koje su mu ObZRH povjerene u alimentacijskom postupku. To se u prvom redu odnosi na ispitivanje imovinskih prilika stranaka u postupku, odnosno odgovaraju li njihovi iskazani prihodi stvarnom stanju (čl. 278. st. 2. ObZRH). Naime, pravilno obavljanje te funkcije zahtijevalo bi ne samo pribavljanje relevantnih podataka iz katastra, zemljišnih knjiga, trgovačkih registara i drugih javnih registara, Ministarstva financija – Porezne uprave, Ministarstva unutarnjih poslova, Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, Financijske agencije i drugih tijela ili osoba, već i traganje za приходima iz tzv. rada na crno.

Valjalo bi, *de lege ferenda*, razmisliti i o tome da se izrijekom odredi obveza postavljanja djetetu posebnog (kolizijskog) skrbnika u svim alimentacijskim postupcima. Ako bi se usvojilo takvo rješenje, a posebno ako bi se za posebne (kolizijske) skrbnike postavljale kvalificirane osobe – odvjetnici, sigurno bi i otpala potreba veće angažiranosti centra za socijalnu skrb u ispitivanju te proveri imovinskih prilika stranke u postupku.

⁶⁴ O tome vidi Aras, *op. cit.* u bilj. 53, str. 522 – 523.

Summary

Slađana Aras*

**SUBJECTS OF ALIMONY PROCEEDINGS IN CROATIAN AND
MACEDONIAN LAW**

The aim of the paper is to analyse the subjects of alimony proceedings in Croatian and Macedonian law.

In this context, an analysis is made of the provisions regarding international, internal, subject matter and local jurisdiction, and of court composition in Croatian and Macedonian procedural law pertaining to alimony. In addition, the procedural situation and representation of various categories of parties (not) having capacity to sue and be sued is considered. Special attention is given to the procedural situation and representation of foreign nationals. The last section discusses the differences in the regulation of procedural functions and powers of the centres for social welfare according to the Family Act of the Republic of Croatia and the Family Act of the Republic of Macedonia.

Key words: alimony proceedings, court jurisdiction, court composition, capacity to sue and be sued, representation, centre for social welfare

* Slađana Aras, LL. B., Assistant, Faculty of Law, University of Zagreb, Trg maršala Tita 14, Zagreb